Poštarina plaćena u gotovu

ŽIVOT

LIST ZA
UNUTRAŠNJU
KULTURU

1935

RUJAN
GOD. XVI. BR. 7

SADRŽAJ

	Str.
● OKOVANE IDEJE I. Oršanić	289
● KATOLICIZAM NA SVOM PUTU LJUBAVI N. Maslać D. I.	295
● VJENCESLAV NOVAK I NJEGOV NAZOR O SVIJETU J. Badalić D. I.	306
● BILJEŠKE	317
● KATOLIČKE SMJERNICE	320
● KNJIŽEVNOST	323
● BIBLIOGRAFIJA	332
● UREDNIŠTVO JE PRIMILO	335

ŽIVOT

List za unutrašnju kulturu.

Izlazi mjesečno osim srpnja i kolovoza.

PRETPLATA: 50 Din.
omladini 30 Din.
pojedini broj 5 Din.

UREDNIK: KARLO GRIMM D. I.
Zagreb I/147
Palmotićeva 33

UPRAVA: Zagreb I/147
Palmotićeva 31

19797

STVORITELJ SVIJETA

Napisao Franjo Šanc D. I. — 320 stranica u velikom oktav-formatu. — Cijena bez poštarine 45 dinara. — Naručuje se: Nadb. Sjemenište, Čemerlina 9, Sarajevo.

U kaosu modernih ideja bit će ova knjiga putokazom svim dušama, koje iskreno teže za istinom, a katoličima — osobito studentima — utvrdit će znanstvenim dokazima vjeru u Boga i proširiti im znanje o odnosu Boga prema svijetu. Sa filozofskim dokazima govori knjiga o: putu k Bogu, kako možemo spoznati Boga, da li postoji Stvoritelj svijeta, o slobodi ljudske volje, o moralnom redu, o odnosu Boga i kulture . . .

HRVATSKA MARIJANSKA LIRIKA

Priredio D. Žanko. — 88 str. — Broširana 10 Din., vezana i na finijem papiru 20 Din. — Naklada knjižare »Preporod«, Zagreb 1935.

U toj krasnoj zbirci zastupani su: misaoni starac Arnold i nada sve jasni Šarić, čuvstveni Deželić i krepka Šahova, zatim sva tri naša suvremena pjesnička prvaka Pavelić, Nazor i Domjanić i mnogi drugi — u svemu 19 autora s 48 pjesama. Pjesme će rado primiti naš obrazovaniji svijet, koji ljubi Boga ili ga bar traži, a osobito će im se obradovati Marijine Kongregacije pa i druga pobožna udruženja, koja će tu naći mnogo pjesama zgodnih za deklamaciju. Knjiga je posvećena Majci Božjoj Bistričkoj o njezinoj 250-godišnjici. Najtoplije preporučujemo!

IZAŠAO KALENDAR SRCA ISUSOVA I MARIJINA ZA GOD. 1936.

SAVREMENOST je prva odlika ovog kalendara. U njemu ćete naći pouku o svim važnijim pitanjima narodnog života.
ZANIMLJIVOST je druga. Mnogobrojne pripovijesti skratit će vam vrijeme.
OPREMA to je treća odlika. Bezbroj ukusnih slika privući će odmah važu pažnju.

Cijena 10. dinara.

Narudžbe prima: Uprava GLASNIKA S. I. Zagreb I/147.

Okovane ideje

(Refleksije katolika intelektualca uz današnje svjetske prilike i neprilike.)

ŠTO zapravo hoće ti ljudi, poznati pod imenom vođe, stručnjaci, predstavnici i slično? Što hoće ti vrlo ugledni ljudi, koji za sebe govore da odlučuju sudbinom naroda i država? Što hoće ti odgovorni državnici, što stalno drže neke konferencije, putovanja, sjednice, prave ugovore, sporazume — u dvoje, u troje, danas ovako, sutra onako? Ako gledamo javni međunarodni život, vidimo stalno neku strku diplomata i državnika. Te neprestane izjave, uvijek odlučne, važne, strašno važne, pa neka očekivanja velikih govora, pa onda ti veliki govori, i onda još veći odgovori. Pa nanovo konferencije, sporazumi, na zapadu, na istoku, avionom, željeznicom i automobilom.

Što zapravo hoće ti ljudi? Da barem i nama običnim smrtnicima progovore koju shvatljivu riječ. Ali oni uvijek govore tako »otvoreno«, da nam ne preostaje ništa drugo, nego da se nakon svih tih otvorenih i odlučnih riječi, pa čak i djela, zapitamo: Što oni zapravo hoće?

Kad bismo htjeli registrirati riječi u svim tim događajima i prebrojavati ih, ispalo bi, da se uvijek upotrebljavaju riječi: mir, razoružanje, prijateljstvo, sporazum i druge slične riječi, za koje i mi obični smrtnici držimo da ih razumijemo. Razumjeti te riječi znači zapravo znati, što one predočuju u poslovima, koji znače rad i djelovanje. Na pr. riječ razoružanje znači u radu i djelovanju, da se netko razoružava; riječ sporazum znači, da se netko s nekim sporazumio; ako se dovedu u vezu riječi sporazum i razoružanje, onda to znači: sporazumjeli su se neki, da se razoružaju. Ovakovom logikom otprilike mora misliti svaki čovjek, kojega smatramo normalnim. No budući da djelovanje i rad u okviru ovih riječi nemaju onoga značenja, koje im pridaje čovjek zdrave pameti, to se onda taj čovjek mora zapitati: Pa što to dakle znači?

I što je najgore, nijedan od tih ljudi zdrave pameti, koji se tako pitaju, ne sumnja u normalnost svoje pameti. Jer kad bi ti ljudi počeli sumnjati u svoju zdravu pamet, onda bi šutjeli i ništa ne bi pitali, a još manje bi se usudili da pokažu, da u onoj velikoj strci i zbrci nešto nije u redu. I zato, što to pokazuju, stradaju.

U ime ideje »X« ili ideje »Y« ili, ako su one dvije već angažirane, onda u ime ideje »Z«, sve se te zdrave pameti stave ad acta. I onda tamo stoje. Da ih tkogod ne bi ukrao, te su pameti pod jakom kontrolom i stražom. A vade se napolje za slučaj kakve parade, plebiscita, glasanja i u svim onim zgodama, kad treba po-

kazati, da se sva pamet skoncentrirala u ruke i u glave onih, koji su baš savršeno nužni, i to upravo oni sa idejom »Z«, a ne možda sa idejom »X«. Ako se netko prevari i ponovno pokaže svoju zdravu pamet, dekretom se to već lako anulira.

Što je dakle s mirom, razoružanjem i s ostalim ovakovim riječima, o kojima nije nikako zgodno da misli čovjek sa zdravom pameti?

Čini se, da je stvar dosta jednostavna. Treba naprosto sve ove riječi čitati u negacijama: ne-mir, ne-razoružanje, ne-prijateljstvo, ne-sporazum i t. d. Onda se i za normalnu pamet riječi i djela prilično podudaraju.

Ali zašto taj ne-mir, odnosno mir, da se »stručno« izrazimo, zašto naoružanje, odnosno razoružanje, zašto nesporazumi i t. d.?

Čini se na prvi pogled, da su to vrlo zamršena pitanja. Pa ipak nisu.

Sav taj mir, odnosno ne-mir, pa onda razoružanje odnosno naoružanje — što je, u slobodnom izražavanju, jedno te isto — sve je to u ime ideja »X«, »Y«, Z»«, »L«, i onih drugih, koje ćemo već doznati za 10, 20, a možda i više godina.

Točno u ime tih ideja i nikakvih drugih. Jedan narod živi zbog ideje »X« s lokotom na ustima, drugi opet zbog ideje »Y« u nekoj drugoj specijalnosti, treći u trećoj i t. d.

I onaj narod, koji se zalijepio za ideju X, našao je svoj put vječnoga života. Tako isto onaj s idejom Y. Time su ljudi kao ličnosti ukinuti, a mjesto njih su se pojavile kondenzirane ideje pojedinih naroda.

Eto ih na konferenciji! Što oni zapravo hoće? Stotine je već konferencija održano. Jedan se naoružao do zubi, pa traži, da mu se prizna pravo na naoružanje, drugi se pretvorio u željezo, pa traži prvo sigurnost u naoružanju, a onda razoružanje. Treći opet živi od toga, što se ova dva svađaju. Četvrti traži, da mu se prizna, da je veliki narod. Pri tom jedno tuce stručnjaka broji tonažu brodova, nosivost aviona, kalibre topova, a drugo tuce utvrđuje valutarne, carinske, transportne termine, na kojima će se utvrditi novi sukobi i nesporazumi.

I raziđu se, da se onda opet sastanu. S apsolutnom sigurnošću možemo utvrditi sve više konferencija, sve više sporazuma, sve više ugovora i sve više oružja. Dokle? — Dok jedan ne bude smatrao, da je u ime njegove svete ideje »X«, baš ideje »X«, ne ideje »Y«, jer to onaj drugi misli, da je toga već dosta, i da on može uime te svoje ideje X napraviti oružjem ono, što je napravio i kod kuće.

Jer zašto bi se uistinu svi ti narodi naoružavali, a stalno pričaju o sporazumima i prijateljstvu? Rat u takvim prilikama ne može biti slučajan i iznenadan pojav, nego nešto, što se samo po sebi nameće. A u tom slučaju svi sporazumi i prijateljstva iskaču u svojoj osnovi kao ratne priprave, osiguranja i tendencije.

Očito je, da države na bazi ideja »X«, »Y«, »Z« . . . trebaju mir i sve ono oko mira u ratne svrhe.

Formiranje naroda i čovječanstva na bazi ideja X, Y, Z, znači formiranje ratnih logora, ratne psihologije, ratnih potrepština i stvaranje lažnih perspektiva za kulturni napredak. Nemoguće je kakvim doumljivanjem uvidjeti, kakav se viši kulturni niveau ima stvoriti sukobom i pobjedom ma koje od ideja X, Y, Z ili naroda, koji se nalaze u ropstvu tih ideja.

Što zapravo hoće svi ti ljudi, i čemu sve te ideologije, uime kojih se stalno mora lagati i robovati? Zar zato, da pobjedom ma koje zasja istina i sloboda? Kakvim je doumljivanjem jasno, da pobjeda ma koje od tih ideja nosi istinu i slobodu? Ropstvo pobijeđenoga i eventualno sloboda — raskalašenog pobjednika, rezultat je sukoba u idejama X, Y, Z . . .

Što je istina u tim idejama? Snaga naroda, koja može pobijediti. Što je sloboda u tim idejama? Propast pobijeđenoga.

Na koji se način izgrađuje ta istina, ta snaga naroda? Lažju o svim pojavama i događajima u svijetu, lažju o posebnoj misiji i veličini, lažju o ciljevima i radovima drugih naroda. Stvaranjem gvozdene discipline, vojničkom savršenošću, odgojem u surovosti, mržnji i borbi, brojnim uvećavanjem sposobnih jedinki, usavršenjem materije u svim oblicima za stvaranje te snage, ukalupljenjem sve znanosti i umjetnosti, svih moralnih i duhovnih ciljeva u snagu, koja mora pobijediti. Zašto?

Stvaranjem ropstva, uništenjem jedne životne realnosti, jednog bića ljudskog, hoće se stvoriti snaga, koja mora pobijediti.

A šta onda, ako u tom sukobu ideja X, Y, Z . . . pobijedi životna realnost individua, stresavši ideologiju gvožđa, čelika i ropstva . . . i zaželi se divlje anarhije u slobodi — u slobodi, bez koje ljudsko biće ne može biti, ali za koju mora biti spremano, da se ne izživljava u anarhiji.

Ideje X, Y, Z . . . pretpostavljaju svoju pobjedu i održanje kao nužnost, koja se produžuje u vječnost. Međutim, takva je pretpostavka savršena nerazumnost, jer ne mogu svi pobijediti, — a opet ne može se spremati stalno na neku pobjedu i snagu, a ni s kim se ne sukobiti i nikoga ne potući. Jer te ideologije X, Y, Z, ako ne vode u sukob, nemaju nikakav smisao. Njima je smisao baš u pretpostavci sukoba i strahovite želje za pobjedom.

Po prirodnim zakonima pobjeda mora pripasti onome, koji je u najjačoj napetosti, a to je individuum. No tko će stvoriti red u odapetoj masi individua? To je jedan od najvećih problema, koji leže u osnovi današnjih ideja X, Y, Z . . . Kako stvoriti red u slobodi s onima, koji eto hoće i moraju biti slobodni, ali ne znaju kako, j e r s u i z u č e n i z a r o p s t v o, s onima, koji ne znaju za moral izvan komande i kontrole, koji ne znaju za duhovne vrednote?

Jednom je u historiji čovječanstva rob našao svoj put izvan lanaca ropstva i nasilja, kada ga je dizalo kršćanstvo. Onda je rob iz lanaca i nasilja ulazio u slobodu socijalne pravde i kršćanske ljubavi i nije se izgubio — slobodan u anarhiji.

Danas je opet takav veliki momenat, kada kršćanstvo ponovno mora spasavati individuum iz ropstva željeza i dignuti ga u slobodu socijalne pravde i kršćanske ljubavi. Jer to ne može nitko drugi, i jer se bez toga individuum ne može ni naći ni snaći u slobodi.

Jedan od najdubljih svjetskih problema i zadataka, pred kojim se nalazi katolicizam, jest ponovno spasavanje individua, spasavanje dostojanstva čovjeka, kojega je Bog stvorio, i za kojega je Isus Krist trpio, Crkva utemeljena s Petrom, kojega ni vrata paklena ne će nadvladati.

Spasavanje čovjeka iz materije i svih ideja i ideologija, koje materija svom snagom nameće čovječanstvu.

Katolicizam danas spasava čovjeka, svakoga čovjeka, bez obzira na vjeru i narodnost; samo jednoga uistinu fizički, a drugoga načelno. Sloboda čovjeka ima svoju punu ideološku i konkretnu osnovu u katolicizmu.

Čovjek, koji hoće istinitu i veliku slobodu nema nikoga, osim Boga, stvoritelja i otkupitelja neba i zemlje, i onoga ,koji je njegov namjesnik na zemlji. Nema nikoga više, jer svi hoće da tu njegovu slobodu unište ili kvareći je i dovodeći je do apsurda da dokažu njenu nemogućnost.

Uništena su i uzdrmana povjerenja i autoriteti, »čovjek je čovjeku zvijer«; narod je narodu top. Ne zna se, što je sloboda, čak se ne zna ni to, da li je treba; ne zna se, što je autoritet, što narod, što država. Ljestvica vrednota sasvim je poremećena. Filozofi gube mir i diče se ludorijama.

I sve konferencije i svi kongresi znače lutanje, nemir, nestalnost. Kraj svega toga, što smo svjedoci čvrstih i odlučnih volja, koje sve pretvaraju u gvožđe, ponositost i snagu, koja zadivljuje. Snaga vlada — a zašto? Da dođe do izražaja. A da li je to snaga života ili snaga smrti, snaga duha ili materije, snaga ljubavi ili snaga mržnje, snaga slobode i autoriteta ili snaga anarhije i nasilja? Gledamo strahovit nemir u stanju, koje proizlazi iz militarizacije svega bivstvenog u čovjeku. Nemir, jer se ne vodi borba zbog vrednota, već zbog same snage. Zato je čovjek u ropstvu, jer mora da bude nosilac vrednota, koje znače snagu života, duha, ljubavi, slobode i autoriteta bez — gvožđa.

Čovjeku se od odlučnih autoriteta steže duša, i zato ona viče za oslobođenjem, ali i za autoritetom istine.

Ta duša čovjekova, koja traži, mora se zaustaviti na jednom mjestu, na mjestu najistinitije suverenosti slobode i autoriteta, na mjestu silne snage, koja vlada bez gvožđa.

Papa je suveren slobode i autoriteta na ovoj zemlji, na kojoj se — osobito danas — u slobodi ruše autoriteti, a autoriteti uništavaju slobodu.

Sloboda i autoritet jesu temelji svakog uređenoga društva, ma i u najmanjem opsegu. I zato je evidentno, da mora doći do sukoba sa papinstvom, kadgod se izobličavaju sloboda i autoriteti.

Danas se vodi upravo gigantska borba, nutarnja i vanjska, zbog slobode i autoriteta. Pa tko mimoilazi katolicizam, papinstvo, najviši autoritet primarnih vrednota, taj će se gubiti stalno bez mira na konferencijama političkim, nepolitičkim, za razoružanje, za naoružanje, gospodarskim, kulturnim, naučnim, sektaškim, ne našavši ništa, osim sumnje u svaku vrijednost, osim sumnje u realnost svake vrijednosti ili u nasilje nižih vrijednosti nad višima, ali svakako nasilje. Tko hoće trajan uspjeh, mora svuda unositi duh najviše suverenosti i najvećega suverena. Tko traži veće i najveće vrednote, mora naići i priznati suverena najviših vrednota i suverenitet svih vrednota, bez kojih je svako građenje — rušenje. I zato će pojedinci i narodi, koji hoće rat, i imati rat, jer ne znamo razlog, zbog kojega Bog ne bi dozvolio svima onima, da se kolju, koji s takvim oduševljenjem slave snagu naroda u ubojnoj materiji i okovanim ideologijama.

Bog je rekao »Ljubite se međusobno«, utvrdivši zakon života, a narodi kuju iz materije zakon smrti: »Koljite se«.

A tko hoće život, imat će ga, ako se ravna po zakonu Božjemu; tko hoće smrt, imat će je, gradeći oruđe smrti. I to nesamo pojedinci, nego i narodi. No ljudi hoće graditi život oruđem smrti, ističući slavodobitno zakon ljubavi kao slabost narodnu. Kao da ne postoji pisana historija, za koju vele da je učiteljica života, kraj svega toga što očito moramo konstatirati, da je ona ili rđava učiteljica ili da ima učenike, koji je uopće ne razumiju. U svakom slučaju, netko je zatajio.

Danas je važno, da se mnogo misli o katolicizmu i papinstvu i to osobito o nepopustljivom, razboritom i mudrom, kaošto je i dobro — a što bi protivnici rekli intolerantnom držanju namjesnika Božjega — u čuvanju zakona Božjega i suverenih vrednota.

O katolicizmu i papinstvu treba danas veoma mnogo da misle i katolici i nekatolici, kada slušaju ideologije o slobodi bez autoriteta, jer je to lažna sloboda, koja vodi autoritetima bez slobode; kada slušaju ideologije o autoritetima, koji ne priznaju slobodu, jer su to lažni autoriteti, koji vode u slobodu anarhije.

Mi ne možemo vjerovati u stabilnost anarhije, i ona se završava autoritetom, koji i ne može priznavati slobodu. Ne možemo vjerovati u stabilnost autoriteta bez slobode, i on nestaje u anarhiji slobode, koja i ne može priznavati autoritet.

Na katolicima je i u ovoj stvari kao i u ostalim najveća odgovornost, da unesu istinu, najdublje spoznanje i najveće vrednote kao i autoritet, krajnji autoritet najslobodarskijeg i najautoritativnijeg suverena. Na katolicima je da unose mir ili rat u službi i obrani svih kulturnih tekovina, koje se u osnovi kreću oko dostojanstva Boga i dostojanstva čovjeka.

Ni mir kao pusto mirovanje ni rat kao iživljavanje snage i nadmoći nijesu katolicima cilj. Sve to ima biti odraz, u čvrstim i odlučnim kriterijima, s kojima katolicizam raspolaže, odraz volje, koja hoće da se proslavi Stvoritelj svih zakona.

Katolici si moraju biti svijesni, da im treba biti borcima i pomagačima u borbama i nastojanjima za slobodu čovjeka, kojoj je reprezentant namjesnik Kristov, da oni moraju čuvati autoritete, koji jasno pokazuju, da su u mogućnosti i pripravnosti odmjeriti svoje djelovanje prema sudu vječnosti.

Katolici moraju osjetiti, da su odgovorni kao katolici, da su snažni kao katolici, da su stotinu puta jači od svega olova i gvožđa, od svih brzina i dubljina, da su njihove vrednote baš one vrednote, koje čovječanstvo traži, i da ih zato moraju davati bez obzira na mizerne prigovore onih mnogih, koji zapravo ne znaju, što bi, i koji eventualno odlučnošću i isticanjem snage i prividnog uspjeha, okovanog u teror i strah, nastoje sakriti u sebi i u drugima siromaštvo ciljeva, sadržaja i istinitih vrednota.

Katolici moraju pokazati čovjeku i čovječanstvu, gdje je istina, jer čovjek hoće i mora htjeti istinu kraj svega toga, što se tako salonski umišljeno i blesavo snažno vrti po svim idejama, ciljevima, zadacima, i kojekakvim određenim i neodređenim područjima u dnevnom životu.

Katolici moraju osloboditi čovjeka iz ropstva okovanih vrednota i stvarati slobodne ljude, koji će biti nosioci reda i podanici istine i pravde i onih autoriteta, koji se temelje na istini i pravdi.

Katolicizam nije za danas ili sutra, nego za uvijek, ali čini se, da ga upravo danas najviše traže. I treba da ga traže, makar i ne znali, da baš njega traže, jer ga ne poznaju. I ne znajući njega upadaju u ideologije s velikom reklamom, u ideologije očaja, u ideologije najkomotnijih i naoko najrealnijih vrijednosti.

Što dakle hoće svi ti veliki ljudi, svi ti narodi, svi mali ljudi, sve konferencije, sva lutanja? Slobodu, slobodu, autoritet, istinu i pravdu, ali je ne znaju naći i, što je najgore, nije malo onih, koji ne daju i onemogućuju da se nađe.

No u tome traženju treba da se pokažu sve ludosti ropstva, lažne slobode, nepravde, opačina, kako bi vječne vrednote iskočile kao prava hrana životu, kako bi najveće vremenite vrednote ostale prah i pepeo, prema volji Božjoj.

Katolicizam je najmodernija ideologija, prema kojoj sve ideje X, Y, Z i t. d. hramlju i koje će proći, kaošto prođe kraj nas bubanj, zbog kojega buke nismo ništa ostalo čuli. Neka nas taj bubanj ne prisili, da ne čujemo i ne mislimo na ono, što ne će proći i što je vječno.

Danas je vremenitost iskočila u ideologijama, iz kojih ropstva, iz siline bubnjarskog zvuka ili zapravo bubnjarske vatre, može donijeti oslobođenje samo — katolicizam.

L. Oršanić.

Katolicizam na svom putu ljubavi

Nešto iz analâ karitativne akcije katoličke Crkve u srednjem vijeku*

JEDAN odlični musliman u Bosni reče mi nedavno: Moja je vjera činiti dobro. Uistinu to je prirođena sklonost čovječjega srca. Stoga mnogi misle, da je čovjek od prirode sklon na kreposno djelovanje, pa da to ne zavisi o dogmatskim razlikama, koje da su stvar čuvstva. No povijest — magistra vitae — pokazuje, kako je trebalo da sâm Bog-čovjek dade primjer, koji će ljude navesti na nebrojene i herojske žrtve, što ih zahtijeva djelotvorna ljubav prema svima ljudima.

Kakav je ubrzo postao pali čovjek po svojoj prirodi, pokazuje nam osvetnička pjesma Lameha iz roda Kainova: Ubio sam čovjeka za ranu svoju i mladića za masnicu svoju. Kain će se osvetiti 7 puta, a Lameh 77 puta.[1] Znamo, kako su mnoga plemena ubijala nemoćne, tobože da učine kraj njihovome stradanju (također stari Germani i Slaveni), ali to je zacijelo bilo više djelo egoizma. Povijest nam, istina, puno govori o gostoljubivosti starih (Odiseja). Crkva to rado priznaje, pa je iza ljute borbe osudila janzenizam, koji je učio, da je grijeh svako djelo onih, koji nemaju kršćanske ljubavi Božje.[2] Poznata je neopisiva okrutnost starih Asiraca, a i babilonski zakoni ne bijahu drukčiji: na pr. prema ovim smrću ima biti kažnjen onaj, koji primi odbjeglog roba. Kod Egipćana je bilo više blagosti; ali što nam vele piramide i toliki spomenici o stradanjima nesretnih radnika? Nađen je natpis o gradnjama Ramsesa II: »Nema kamena, koji ne bi stajao kojeg čovjeka života.« No kod svih se naroda nalazi ponešto dobra prema bližnjemu već zato, što su držali, da će za svoja djela odgovarati božanstvu.[3]

Vjera Hindu brani jesti životinjsko meso, ali ne brani ubijanje djece, kojega nije mogla iskorijeniti engleska vlada gotovo do 19. vijeka. Kolike je pregrade stavio brahmanizam u obitelj ljudskoga roda svojim uredbama o kastama!

Budina nauka puno govori o djelima ljubavi, ali to ne dolazi iz junačke dobrohotnosti za vječnim usavršivanjem, nego da izbjegne vlastitu bol, kad je njegova glavna nauka: težiti za uništenjem dviju glavnih moći čovječje duše: težnje za spoznanjem vječnih istina i težnje za vječnom srećom.

---

* *Op. pisca:* Cijeli ovaj sumarni prikaz izradio sam uglavnom prema veoma instruktivnoj radnji o. Gustava Neyrona S. I.: *Histoire de la Charité*, »Spes« — Paris 1927.

[1] Gen. 4, 23.

[2] Por. Denzinger-Bannwart, *Enchiridion symbolorum* . . .

[3] Por. Neyron, n. dj., str. 1—16.

Što nam veli o ljubavi povijest Grka za najsjajnije izobrazbe helenskog duha? Govori nam o groznoj bezpravnosti robova, djece, slabih i nemoćnih: kako u Sparti, gdje vrijedi samo fizička snaga, tako i u Ateni. U Sparti 200 hiljada helota poslužuje 30.000 građana; ove robove-helote slobodno je ubiti, pače kolju ih, kad je pogibelj da bi osilili.

Okrutnosti Rimljana u ratu i u miru i u obiteljskom životu dobro su poznate, uza svu njihovu kulturu i mudro zakonodavstvo. Punjenje žitnica i potpore sa strane države u Ateni i u Rimu nije nesebična ljubav nego politička mudrost; pa i ono, što je Trajan činio za prehranu Italije. On je na pr. hranio 264 dječaka i 36 djevojčica; vidi se, da mu je bila svrha dobiti dobre vojnike.

Već toliki nacionalni bogovi bijahu nepremostivi jaz mržnje među narodima. Niti najveći i najplemenitiji duhovi kao Aristotel i Platon, Seneka i Cicero nisu sumnjali, da je ropstvo, što je onako grozno gazilo svako pravo dviju trećina čovječanstva, posve opravdano i potrebno za socijalni poredak. Jednako bijahu bezobzirni s najnevinijim stvorovima s novorođenčadi: Aristotel je preporučivao proti prenapučenosti abortus; Platon isto tako i k tome u potrebi izlaganje slabe djece.

Seneka je lijepo pisao o pomaganju nesretnika, ali ipak veli, da mudrac ne smije osjećati saučešća, jer da je »pietas, samilost, slaboća i bolest«. U tom je bezdan, piše bezvjerac M. Greard. Ovo sažaljenje zabranjeno poganskom mudracu, to je stablo, što ga je kršćanska ljubav imala razgraniti nad izranjenim ljudskim rodom. Ove suze sažaljenja zabranjene stoicima, jesu nebeska rosa, koja će osvježiti patničke duše.«[4]

Kod Židova, gdje se s pravom vjerom očuvalo štovanje pravog Boga, vidimo, da je obiteljski i cijeli socijalno-karitativni poredak neisporedljivo uzvišeniji. Njima su djeca najveći blagoslov Božji.[5] Njima je nalagao zakon Božji: »Među vama ne smije biti siromaha ni prosjaka.«[5*]

Spasitelj svijeta. Kršćanstvo.

Mesija je došao i iz temelja promijenio srce ljudsko. Po njegovoj nauci Bog izlijeva svoju ljubav u srce svojih prijatelja, da svom dušom ljube Boga, a zatim da ljube sličnom ljubavi sve ljude, svoju braću, koji su stvoreni na sliku Božju, »opere et veritate...«, da u tome nasljeduju Oca nebeskoga, koji daje, da sunce izlazi nad dobrim i zlim. Ljubite svoje neprijatelje, blagoslivljajte one, koji vas proklinju, činite dobro onima, koji vas mrze, molite za one, koji vas progone, da budete djeca Oca svojega nebeskoga.[6] Priča o milosrdnom Samaritancu uči nas, da je i neprijatelj naš bližnji. Tu je priču sam Bog donio s neba. On nam je dao o ljubavi posve nove zakone.[7] Učenici su to dobro shvatili. »Ako

[4] Nav. dj. str. 17—33.

[5] Por. *Psalam* 127.

[5*] Por. Povijest Tobije, David prema Saulu, uredba jubilejske godine itd.

[6] Mt. pogl. 5.

[7] Poredi divne izvode kod zadnje večere (Iv. pogl. 13—17).

je Bog tako ljubio nas, i mi moramo ljubiti jedan drugog. Moramo i dušu položiti za svoju braću.«[8]

Na sudnjem danu u glavnom će Vječni Sudac odmjeriti vječnu kaznu ili nagradu svima prema tome, kako su vršili ili zanemarivali djela ljubavi prema bližnjemu.[9] Sâm »pertransiit benefaciendo et sanando omnes opressos a diabolo.« Pere učenicima noge. Zaista je najvelebniji čin njegova života, kad je molio za svoje krvnike: »Oče, oprosti im...« Učenici su dobro usvojili nauku svoga Učitelja. Prva Crkva živi samo u djelima duhovnog i tjelesnog milosrđa. Ta djela rađaju red đakona i dragovoljnu, nenasilnu zajednicu dobara. To su duše, što teže za evanđeoskom savršenošću. Njihovu herojsku ljubav nastavljala je Crkva kroz vjekove u svojim Redovima.

Kroz 3 vijeka u katakombama stavljena je Crkva izvan zakona, sveudilj joj visi mač nad glavom, ali ona ipak ne posiže poput demagoga za nasilnim sredstvima, da proglasi slobodu robova, jer bi to dovelo do krvavih borba i velikih društvenih nereda. Ona proglašuje, da su svi pred Bogom jednaki, a u Kristu jedno. »Nema više među vama ni Židova ni Grka ni Scita ni barbara. Svi su braća.« Sastanci su prvih kršćana agape — ljubav, a gozbe su imale biti u korist siromaha. Ta načelo je objavljene vjere, da su slabi i ponizni pred Bogom veći (Tertulijan). Međusobno pomaganje tako se razvilo među kršćanima, da su pogani govorili: »Gledajte, kako se ljube! Kako su sretni!« Ova je praksa povratila nebrojenom roblju njegovo osobno i socijalno dostojanstvo. Oni se natječu s plemenitim gospodarima kao heroji-mučenici. I tada im patriciji iskazuju nebeske počasti. Kršćanski principi navijestili su smrt ropstvu, dok su ga sve druge religije bar dopuštale sve do najnovijeg vremena.

Bitno je svojstvo ljubavi, da se silno širi, a zato je potrebno, da se karitativna akcija organizira. Stoga već apostolske Konstitucije, jedno od najstarijih književnih djela iz 1. vijeka Crkve, nalažu biskupu, neka razborito upravlja dobrima Gospodnjim, neka ih dijeli s onima, koji ništa ne posjeduju. Neka vjerno dijeli milostinju udovicama, siročadi i putnicima u nevolji, jer će pred Bogom davati račun o svojoj upravi.« Biskupa pomažu u ovoj akciji đakoni.

Pape su vrlo rano podijelili Rim na 7 kotareva, a svakom na čelu stavili po jednog đakona (kasnije prozvan kardinal), koji je imao upravljati dijeljenjem milostinje. On je morao pomno sam tražiti potrebne, imati njihov popis i o tome izvješćivati biskupa, koji je bdio nad pravednom razdiobom. Zdravi bi dobili oruđe i mjesto, da mogu raditi, a sirote bi povjerili kršćanskim obiteljima. Tako se ljudi moralno dizali, da ne bi zlorabili ljubav!

Tako su kršćani usprkos neprijateljskog držanja javne vlasti stvarali čudesa. Polovinom 3. vijeka rimska Crkva dnevno uzdržaje oko 1500, a crkva u Antiohiji 3000 siromaha. Država počinje bacati požudno oko na crkvena

[8] 1 Iv. 3.

[9] Vidi Mt. pogl. 25.

dobra. Povijest sv. Lovre đakona pokazuje nam, kako je vlast za 8. progonstva pod Valerijanom (257—260.) išla za tim, da se dočepa crkvenoga »blaga«. Taj će se primjer opetovati dosta puta! Sv. Lovro pokazuje progoniteljima siromahe: Evo crkvenoga blaga! Izvori bijahu dobrovoljni prinosi kod nedjeljne Mise, razne kolekte, oporuke uoči smrti osobito mučenika, zatim dio za siromahe, što ga vrlo često traže sv. Oci od kršćana za vrijeme posta. Junačku ljubav vrše kršćani i prema neprijateljima. Tako g. 252. (u vrijeme progonstva) za grozne kuge, što je kosila po Rimu i provincijama, dok pogani bježe i ostavljaju nesretnike na cestama, vjernici potaknuti vatrenom besjedom sv. Cipri-jana zauzimaju se za njih i pokapaju ih. U isto vrijeme u Egiptu svećenici i lajici na vlastitim ramenima nose žrtve kuge u grob, premda sami pogibaju od tog biča.

U karitativnoj akciji nada sve ostale odlikovala se rimska Crkva. Svjedoči to sv. Dionizije, biskup Korintski (oko 170 god.): »Vi od početka imate običaj da činite svakovrsna dobra svoj braći; vi šaljete mnogobrojnim crkvama u svakom gradu stvari potrebne za život. Vi tako ublažujete nevolje potrebnih i podupirete priznavaoce u rudokopima.« To je bilo za pape Sotera. Sličnih primjera imamo iz 3. vijeka od papa Stjepana i Dionizija, koji šalju milostinju na Istok.

Poganski Rim isisava krv narodima, a kršćanski Rim zapovijeda samo zato, da čini dobro. Sv. Pakomije iz gornjeg Egipta kao vojnik cara Maksimina (oko 315. g.) videći u Diospolisu, s kolikom ljubavi kršćani daju živež u nevolji nepoznatim vojnicima, odmah prihvati Kristovu vjeru.

Bezvjerac M. Ferrero priznaje: »Već je kršćanstvo organiziralo divni sistem djela pomaganja i dobrotvornosti, te je to postala njegova velika tečevina i jedan od uzroka njegova triumfa.«[10]

Karitas za slobodne Crkve.

U 4. vijeku najodličniji rimski patriciji i gospođe odriču se najviših državnih i konzulskih časti, a svoje golemo bogatstvo dijele siromasima: tako čine Pamakije, prijatelj sv. Jeronima; sv. Paula, Fabiola, Asella, Marcella. G. 392. senator i konzul Paulin sva dobra prodaje, dijeli sirotinji, pa se sa svojom ženom predaje službi Božjoj u Noli.

No nada sve zadivila je cijeli svijet nadčovječnim primjerom sv. Melanija (483—439.), baštinica rimske obitelji Valerija. Njezino bogatstvo bijaše upravo bajoslovno, imala je do 116 milijuna zlatnika godišnjih prihoda sa svojih imanja, što se sterala gotovo po svim zapadnim provincijama od Afrike do Britanije, a obrađivalo ih mnogo tisuća robova. U dvije godine poklonila je slobodu 8000 robova. Tražeći neprolazna dobra Melanija skloni svoga muža Pinijana, te su prodali sva golema imanja, a novac razdijelili Isusovim siromasima i dobrim djelima; a valjalo im je zato svladati i izvanje poteškoće sa

[10] Por. Neyron, n. dj. str. 32—54.

strane senatorskog staleža, koji se nad tim sablažnjivao, i sa strane državnog zakona, koji je favorizirao latifundije. Za nekoliko godina postadoše oni potpuni siromasi, pošli su u Jeruzalem, gdje su u miru služili Bogu, jedno u ženskom, a drugo u muškom samostanu.

Crkva puštena na slobodu i snabdjevena mnogobrojnim zadužbinama i darovima dala se na izvađanje velikih karitativnih pothvata: osnivanje g o s t i n j a c a i b o l n i c a, a to bijahu najpotrebnija djela za život onodobnog svijeta. Sv. Jeronim opisuje, kako je udovica Fabiola podigla u Rimu prvu bolnicu za svaku vrstu bijednika. Koliko puta je, veli on, sama nosila na svojim ramenima najogavnije bolesnike, prala im rane, koje se drugi ne bi usudio ni pogledati, pružala jelo i piće ovim živim lješinama!

Istodobno kršćanska ljubav podiže b r e f o t r o f i j e za odbačenu dječicu, koju nastavljaju odgajati u o r f a n o t r o f i j i m a, gdje ih poučavaju u raznim zanatima, a ne zaboravljaju ni na slabe starce, za koje ustanovljuju G e r o n t o k o m i j e. Sv. Bazilije divno je na istoku organizirao ovakove zavode; bilo ih je u svakom dekanatu njegova područja u Kapadociji. Kod Cezareje uredio je cijeli niz paviljona za svakovrsne bolesnike, također za gubavce, koje je on sam često grlio i ljubio. Julijan Apostata gleda preporoditi poganstvo po uzoru kršćanskih ustanova, zato on kori svoje svećenike, što »bezbožni galilejci hrane ne samo vlastite siromahe nego i naše (pogane)«. Kad je senator Simah tražio u Rimu (384.) za poganstvo pravo jedine državne vjere, odgovorio mu je sv. Ambrozije: »Recite nam, koliko je vaših hramova otkupilo zarobljenike, koliko su milostinje podijelili oskudnima, što su dali bolesnima? Pa ipak hoćete da nas uvjerite, kako je sadašnji glad kazna (bogova) za vašu oskudicu! Dakle vaši se bogovi tuže, da je ono, što je dosad služilo tek nekolicini svećenika, danas postalo baštinom sviju.« Od nedogledne je važnosti, što je duh ljubavi prodro u rimski zakonik (osobito Justinijanov) i odstranio mnoge okrutnosti poganstva, a odatle prešao u sve kulturne narode (na pr. u pitanju robova).

Uživanje u okrutnim i ubojničkim g l a d i j a t o r s k i m igrama prešlo je u krv ne samo odličnjacima nego i svjetini; dobri car Trajan dao je jednom zgodom na arenu izvesti 10.000 parova ljudi (borba je trajala 12 dana); stoga bijaše jedan od najljepših triumfa kršćanske ljubavi, kad je car Honorije oko g. 400. zakonom dokinuo ove igre; a povod je dao monah Telemah, koji je s istoka došao u Rim i poginuo bacivši se među bijesne gladijatore.

Kad je na istoku nestalo jedinstva vjere, ohladnjela je i ljubav, pa je znatno ohladnjela karitativna akcija — požrtvovnost za bližnjega.[11]

[11] Por. Neyron, n. dj. str. 55—72.

Karitas na Zapadu za seobe naroda.

Barbari razoriše najveću organizaciju svijeta — rimsko carstvo i stvoriše neizrecivi kaos u njegovim pokrajinama. Jedina se Crkva držala neslomljivom; štoviše, ona je pobjednike svladala i dalje osvajala. O tome razdoblju piše M. Molinier, veliki učenjak, a daleko od vjere: »Ne može se dosta uveličati djelatnost Crkve za Merovinga (6. i 7. vijek). Najveći dio biskupa dostojno su vršili svoju službu kao prirodni branitelji siromaha i slabih. Monasi propovijedaju Evanđelje među poganima, kultiviraju zapuštene krajeve i prednjače u svim krepostima.«

Već sv. Martin, biskup od Tours-a († 396.), svojim dobrotvornim djelovanjem — nebrojeno puta prikazan, kako dijeli polovinu od vlastite haljine jednom ubogom, tisuće je kroz vjekove živo poticao na junačku djelotvornu ljubav. Crkveni sabor u njegovu gradu Tours-u (g. 567.) odredi, da svaka župa prehranjuje svoje siromahe i vodi za njih brigu. Mnogi drugi sveti *biskupi* nastavili su karitativno djelovanje sv. Martina. Šireći katoličku vjeru istodobno su organizirali dobrotvornu akciju. Isti biskupi neustrašivo brane svoje stado pred strašnim barbarima od klanja i paleža: sv. Lupo Troyes, sv. Aignan Orleans pred Atilom, a sv. Leo Veliki Rim i Italiju (452.). Jednako ustaju na obranu sirotinje od požude drž. činovnika. »Dnevni život biskupa, njihova djela i testamente«, piše Lecoy de la Marche, »neprestano ispunjenje oslobanje robova, dijeljenje milostinje, obrana pravde, popravljanje nepravda. K tome pridolazi otkupljivanje ratnih zarobljenika, za koje sve zalažu pa i sv. posuđe svojih crkava. Tako je na pr. g. 510. sv. Cezarije, biskup u Arles-u, podijelio hrane i živeža mnoštvu Gala i Franaka, koje su zarobili Goti, a zatim ih otkupio blagom, što ga je sabrao njegov predšasnik.«

Drugi opet biskupi uza sve nesigurne prilike osnivaju trajne dobrotvorne ustanove, tako na pr. sv. Leger, biskup u Autun-u († 678.) podiže dobrotvornu ustanovu, što je postojala sve do 17. vijeka, zatim Hospicij Božji (Hotêl Dieu) u Parizu.

Ali povjesna vrela daju najsjajnija priznanja za karitativno djelovanje rimskim biskupima. Među svima svijetli kao uzor sv. Grgur Veliki (590—604.). U svojim brigama za cijeli svijet ne zaboravlja on zadnjih siromaha i priskače u pomoć svakoj bijedi: jednom katekumenu dariva krsno odijelo, seljaku pomaže u ekonomskoj krizi, čini sve moguće da iskupi ratne sužnje; puna je njegova korespondencija takovih primjera. Hadrijan I. (772—795.) dnevno nahranjuje kruhom, čorbom i vinom preko 100 siromaha pred lateranskom crkvom, a svakog tjedna daje badava kupelj svim rimskim siromasima!

Karitativna akcija monaha nedogledne je zamašitosti; ta oni žrtvuju cijeli život i svoju snagu, da bi ublažili svaku bijedu i unaprijedili život sviju naroda. Oni otvaraju narodima izvore ne samo vrhunaravnog života nego i vremenitog blagostanja učeći ih počecima gospodarstva i uljudbe. Zamislimo odnošaj današnjih divljaka prema misionarima — u takvom su stanju

bili naši pređi prema monasima! Zato se narod kupio oko manastira, da ih ovi brane i pomažu. Samo u Francuskoj monasi su kultivirali 1/3 cijelog njezina teritorija, a 3/8 njezinih gradova i sela razvilo se oko samostana. Tako su monasi predusretali oskudicu, a još više su to činili učeći narod ustrajnom radu i jakoj disciplini. Dijeljenje milostinje ide među glavne dužnosti monaha, što oni čine na sve moguće načine. U italskim samostanima danomice blagovahu tri siromaha s opatom za istim stolom jednaku hranu. Manastir Sv. Rikvier hranio je pod opatom Angilbertom dnevice 300 siromaha, 150 udovica i 60 klerika. Takovih primjera ima mnogo. Treba imati na umu, da su svi od nebrojenih tisuća katoličkih redovnika morali sva svoja dobra ostaviti na kojigod način ubogima. Adalard, opat u Korveju i rođak Karla Velikog, ostavio je pravilo: »Svaki dan neka se razdijeli sirotinji 45 hljebova od 3 ½ funte i 5 hljebova pšeničnih; akoli dođe više putnika, neka se i za njih pobrine.«

Onodobni hodočasnici i putnici bijahu izvrgnuti mnogim pogibeljima; zato je svaki manastir imao za njih posebni gostinjac, kojih drugdje nije ni bilo.

Sv. Benedikto dao je pravilo svome Redu, najstarijem i dugo vremena jedinom na zapadu, »svaki hodočasnik, naročito, ako je siromah, mora biti dočekan kao sâm Krist...« »Nikada se nije ikoja zapovijed savjesnije vršila« piše klasični povjesničar Montalembert.

Ni to im ne bijaše dosta, nego biskupi i ostali duhovnici odgajahu narode propovijedajući čovječnost i milosrđe prema slabima, kako to vidimo na pr. iz propovijedi sv. Cezarija iz Arlesa, organizatora Crkve među Galima, a još više iz zakona pokrajinskih crkv. sabora, koje moramo smatrati u punom smislu riječi moralnim odgojiteljima naroda u ono doba nasilja i barbarstva. Tu se biskupi pokazuju neumornim braniteljima pravde, prava azila i humaniteta prema slabima, putnicima, strancima i brodolomcima. Protestantski ekonomista Rudolf Meyer veli, da nije mogao čitati ovih crkvenih zakona tako punih čovjekoljubivosti, a da ne bi od ganuća plakao. Ovim je duhom Crkva zadahnula i zakonike barbara na pr. Salijski kod Franaka, koji strože kazni stvar ukradenu siromahu negoli bogatašu! Mogućnici onoga vremena, nerijetko okaljani strašnim zlodjelima, ipak imajući živu vjeru nastoje bogatim zadužbinama, što ih čine u prilog samostanima i dobrim ustanovama — često se u tome upravo natječu —, isprositi oproštenje svojih nedjela; tako je na njih djelovala često opetovana riječ sv. Pisma: »Ljubav prekriva množinu grijeha.«[12]

Zanimljivo je čuti, što veli izvrstan poznavalac starih Gala M. Jullian, protestant i racionalista: »To je odlučan napredak za čovječanstvo, što ima vjeru..., koju mogu razumjeti svi narodi i svi ljudi zavoljeti od najsiromašnijeg do najbogatijeg. Ja

[12] N. dj. str. 72—82.

uzalud tražim u analima svijeta, jer ne nalazim nijednu vjeru, koja bi bila slična Kristovoj... Uza svu plemenitost Marka Aurelija (161—80.) ja vidim u njegovom carstvu manje viših načela i uvjeta za budućnost, negoli u franačkom kraljevstvu pod Merovinzima kraj svih okrutnosti njihova života, budući da uz okrutnost i raspuštenost vidim njihovu brigu i grižnju savjesti, da pomažu siromahe i bolesnike, dijele milostinju i čine djela ljubavi.«

Crkva je ovaj duh dobrotvornosti promicala time, što je često nalagala kao pokoru za teške prestupke (pokore u ono doba bijahu veoma teške i dugotrajne) ostavljanje zadužbina i dijeljenje milostinje siromasima.

Karitas od 10. vijeka.

Četiristogodišnja seoba barbarskih naroda urodila je strašnim socijalnim kaosom u zapadnoj Evropi. Iza kratkog razdoblja mira pod Karlovićima i Karlom Velikim u 8. vijeku, ovaj se kaos ponovio od druge polovine 9. do početka 11. vijeka. Tada je takoreći posvuda vladala sila i neprestane borbe između malih mogućnika. Ipak krivo imaju mnogi, kad gledaju samo crne strane onodobnog života. Trijezni posmatrač i veliki učenjak Mgr. Duchesne piše: »Srednji vijek bijaše mješavina dobra i zla, gdje su ipak narodi nastojali da izađu iz barbarstva i bar donekle ostvare ideal dobra, što im ga je kršćanstvo prikazivalo.«

Najveći bič ovog razdoblja bijahu ratovi. Zato je bila najpreča potreba, da se ratovanje barem ograniči, kad se nije moglo posve dokinuti. To je Crkva postigla: Mirom Božjim — »Pax Dei« i »Treuga Dei«. Mir Božji štitio je od silovitih ratnika crkvene osobe i seljake, njihove posjede i stoku. Treuga Dei zabranjivala je pod kaznom izopćenja svaku upotrebu oružja u sveta vremena, na sve svece i posljednja tri dana u tjednu. U ono vrijeme nitko nije mogao učiniti reda u Evropi, zato je ovo socijalno-političko djelovanje Crkve bilo eminentno blagotvorno.

Još više nego propisima ublaživahu surove ratnike nesavladivim primjerima kršćanske kreposti i dobrotvornosti mnogobrojni sv. biskupi i monasi. Mnogi se vitez odrekao ratovanja i pustolovina, povukao u samoću ili samostan, a zatim dao svim silama na pomaganje nesretnika. Papa Inocencije III. (1198—1216.), koji nije svetac, a papinsku je političku moć podigao do vrhunca, dijelio je sirotinji darove ostavljene crkvi sv. Petra i desetinu od svih papinskih dohodaka, a za jedne gladi uzdržavao je svaki dan 8000 siromaha. Osim toga je slao milostinje po kućama, mnogi su dobivali svake sedmice 15 funti kruha.

Koliki se svjetovnjaci: kraljevi, kraljice i drugi velikaši vanrednom dirljivošću predavali kršćanskoj dobrotvornosti. Sv. Stjepan, kralj madžarski 997—1038.), sâm je prao noge hodočasnicima i dijelio im milostinju. Sv. Eduard, kralj engleski (1042—1066.), upravo je osiromašio davajući sirotinji.

Jednako je radila sv. Margarita, kraljica škotska († 1093.), koja bješe sveđer opkoljena četom udovica, siročadi i nesretnika svake ruke, a sama bi im podavala hranu i prala im noge.

Pravi anđeo mira bijaše sv. Elizabeta, kneginja türinška, kćerka hrvatsko-ugarskog kralja Andrije II. († 1231.). Ne samo da je sebe i sve, što je imala predala bijednicima, nego im je radosno činila najogavnije usluge, zahvaljujući Bogu, što ima prilike vršiti njemu tako mila djela. Nije zaostajao za ovom Božjom junakinjom ni sv. Ljudevit IX., kralj francuski (1226—1270.), neprestano hraneći i u bolnicama dvoreći i na sve načine pomažući tisuće bijednika i bolesnika. Svake bi svetkovine 200 njih osobno dvorio u svojoj palači, drugima bi svake subote prao noge, zatim ih posušio i cjelivao, na koljenima im pružao vodu, da si operu ruke. Najgnjusnijim bolesnicima metao bi svojom rukom hranu u usta.

Kako je dirljiv i besmrtan natpis uklesala harna ruka u nadgrobnu ploču hrvatskoj kraljici *Jeleni* († 1075.): »U ovom grobu počiva Jelena, službenica Božja, koja se odrekla kraljevstva . . . Ona bijaše žena Mihajla kralja (Krešimira II.), a majka Stjepana kralja (Držislava 969—997.). Za života bijaše *majka kraljevstva i zaštitnica sirota i udovica . . .* «[13]

Pa i naši knezovi i kraljevi počevši od Trpimira (oko 850.), kraljice Margarite (oko 950.) do Krešimira IV. (1058—1074.), Zvonimira (1076—1089.) i Stjepana II. (oko 1090.) osnivaju i potpomažu brojne manastire, od kojih se više puta spominju u samom Primorju 21, i crkve za pokoru svojih grijeha i za spasenje kako svoje duše tako svojih djedova, kako to oni izrično ističu. Spomenuta kraljica Jelena sazidala je samo u Solinu dvije crkve.

Grof Montalembert, slavni povjesničar Zapadnih monaha — (7 velikih svezaka), nije pretjerao, kad je napisao: »Velikodušnost prema ubogima bješe karakteristika (ovoga vremena)... osobito kod knezova.« Svi kršćanski kraljevi i knezovi uvedoše službu kapelana-djelitelja milostinje, prema uzoru Rima, čemu nema traga kod poganskih vladara, s kojima inače imaju jednake dvorske časti. U tome su ih pak nasljedovali ostali velikaši.[14]

Crkva se pobrinula za sigurnost putnika na najpogibeljnijim mjestima. Sv. Bernardo iz Menthona († 1081.) uredio je dva hospicija na alpskim prelazima — Veliki i Mali sv. Bernard — i povjerio ih redovnicima sv. Augustina, da se brinu za hodočasnike i putnike, koji su najviše kretali u Vječni Grad. Tu herojsku zadaću vrše oni uz pomoć uvježbanih pasa do dana današnjeg. Kod nas samostan sv. Nikole na Gvozdu (Vel. Kapela) brine se za putnike kroz ovu planinu, (osnovan od Ivana Frankopana g. 1390.).

Ovakih je gostinjaca bilo na hiljade; sama pariska biskupija imala ih je krajem 14. vijeka oko 50. Na glas je izišao Hospicij Duha Svetoga, što ga osnovao Inocencije III. u Rimu za zapuštenu djecu i bolesnike i povjerio ga Braći od Duha Svetoga.

Od 13. vijeka rađaju se novi muški Redovi: sv. Dominika i sv. Franje Asiskog sa ženskim ograncima i Trećim Redovima, koji žive u svijetu, pa i drugi. Svi oni sa stotinama tisuća

---

[13] Šišić, Priručnik Izvora, str. 127.

[14] Por. Neyron, n. dj. str. 81—91.

svojih članova razvijaju karitativnu akciju katoličke Crkve po cijelom svijetu do nepreglednosti.

Isto su tako neprocjenjive na području kršćanske dobrotvornosti zasluge Viteških duhovnih Redova, što su nastali za Križarskih vojna u 12. vijeku: Ivanovaca, Templara i Njemačkog Reda.

Temeljno pravilo svih karitativnih udruženja jest, da se bolesnik ili siromah ima primiti kao sam Gospodin Isus te da ga valja smatrati pravim »gospodarom« kuće; zato su ga dnevno nahranili prije samih redovnika; dakako da su se najprije pobrinuli za njegovu dušu i okrijepili ga vjerskim Tajnama. Ovako na pr. propisuje pravilo Ivanovaca. U istome smislu stvarahu crkveni sabori zakone. Redovnici se imali cijeli život žrtvovati uzvišenoj službi ljubavi; stoga se vječnim zavjetima odricali obitelji i svakog vlasništva i obećali posluh starješini i pravilima Reda, dok su svjetovnjaci i svjetovni svećenici lako prisvojili nešto od dobara namijenjenih dobrotvornim ustanovama. *Udruženjima Božjih Kuća* nalaže pravilo, neka bolesniku pomažu leći, ustati, krevet spremati, rubeninu držati čistu i bijelu, prije njima dati hranu, koja ne smije biti lošija negoli bolničarâ. Bilo je pače nemalo zadužbina, ostavljenih u tu svrhu, da se bolesnicima 2 puta mjesečno dade ono, što im je najmilije, ako nije zdravlju na štetu.

Udara se na sredovječnu higijenu. No i to je pretjerano. Baš se mnogo pazilo na čistoću: bolesniku se morala oprati glava i noge prije spavanja, u hospicijima često se spominju kupaone, bar za teške bolesnike propisani su zasebni kreveti, a nisu zaboravili ni na grijanje soba; za njih su kraljevi lako dopuštali sječu drva po svojim šumama.

Kad su od 13. vijeka stali podizati nedostižive građevine: crkvene i profane, obraćaju naročitu pomnju i hospicijima pa ih podižu na zgodnim mjestima obično uz rijeke: Tiber, Seinu, Vltavu. Mnoge od njih izazivlju i danas udivljenje; građene su uistinu kao za »gospodu« i patničke ude Kristove, obično u obliku velikih dvorana poput lađa u gotskim crkvama, pa i slično divno urešene: na pr. bolnica u Gandu, još divnija u Bourgogne i Beaune. Posljednja i danas služi istoj svrsi te je uzvišenim svjedokom onodobne kršćanske plemenitosti.

No najnesretnija vrsta ljudi bijahu gubavci. Ne samo što se živi raspadali, nego bi ih lakovjerna svjetina često optužila, da su krivi širenju kužnih bolesti, pa ih bez daljnjega u njihovim kolibama spalila. Crkva se neprestano morala boriti protiv strašnog nagona, kojim se narodi vraćali u barbarstvo. Kršćanima je valjalo spriječiti širenje ogavne bolesti, a u drugu ruku sve moguće učiniti, kako će ublažiti život bijednicima. Zato su po cijeloj Evropi podizali nebrojene bolnice za gubavce. U tome se upravo natjecala feudalna gospoda, koju neki moderni prikazuju kao okrutne zvijeri. Obasipali ih posjedima i prihodima tako, da su baš bolnice za gubavce postale obilježjem pojedinih gospoštija. Crkva je tu skrb za »svoju gubavu djecu« posebnom ljubavlju pratila; pape uzimlju ove bolnice u svoju — zaštitu, udaraju izopćenjem otimaće njihovih dobara, pa i onog, tko optuži zdravog kao gubavca, skupljaju za njih milostinju, udjeljuju im oproste. Dugo se i ozbiljno ispitivalo, da li je netko ustinu udaren ovom bolešću. Dirljiv je obred i vjerska utjeha, što je svećenik pružao gubavcu, prije nego su ga odijelili od ostalih ljudi (posebna sv. Misa, blagoslovljeno odijelo, molitva s obećanjem pomoći Gospodinove i spasenja, ako strpljivo snosi svoju bolest). Naročito mu je istaknuo dužnost savjesti, da ne smije okužiti druge ljude poglavito djecu. Mnogi se zavjetovali, da će se sasvim predati dvorenju gubavaca, pa im također ostavljali svoja dobra (fratres et sorores leprosorum). To bijahu lokalne bratovštine s privremenim redovničkim zavjetima. Ali je postojao zasebni Red: Vitezovi sv. Lazara s vječnim zavjetima i naročitim zavjetom, da će njegovati gubavce.

Svim ovim junačkim djelima ljubavi bijaše izvorom vjera! Postupak Crkve, da se gubavci posve odijele od svijeta, prividno tako bezobziran, postigao je, te se ova strašna bolest iz Evrope posve iskorijenila.

*

Nadčovječni su napori kojima se kršćanska ljubav od 10. do 16. vijeka žrtvuje, da priskoči u pomoć stradajućoj braći. Računaju, da je samo u Francuskoj u 13. vijeku postojalo 20.000 gostinjaca-bolnica i 2.000 bolnica za gubavce; a slično bijaše i u ostalim katoličkim zemljama. Najindiferentniji povjesničari ne mogu se dosta nadiviti ovom natjecanju svih klasa u djelima junačke ljubavi, koju slave sredovječni veliki teolozi u svojim djelima kao istu krepost, kojom ljubimo Boga i bližnjeg; slave sveci svojim žrtvama, slave umjetnici prikazujući djela ljubavi u kipovima, slikama, na crkvenim prozorima i t. d.[15]

Nije ni bilo potrebno da se navedu toliki primjeri, a da se ipak već posve jasno uvidi, kako rad Crkve na karitativnom polju nije od danas, da je bio svestran i nesebičan. Otpadaju dakle prigovori, kako papa i njegova Katolička Akcija kopiraju komuniste. Teško optuženi Srednji vijek divno se obranio ne frazama, riječima u vjetar, nego dubokom svojom vjerom u Boga milosrđa i golemom ljubavlju prema bližnjemu kao bratu u Kristu. Vjera Srednjega vijeka nije bila mrtva, jer je urodila bezbrojnim djelima ljubavi, koja su toj »mračnoj epohi« za sva vremena postavila svijetao spomenik. Ljubav je bila uvijek pa će i ostati najboljom apologijom kršćanstva.

N. Maslać D. I.

---

[15] Nav. djelo. str. 92—105.

Vjenceslav Novak i njegov nazor o svijetu

O trideset oj godišnjici njegove smrti († 20. IX. 1905.)

NEMA zacijelo u životu i djelovanju bilo kojeg čovjeka, napose velikana duhom, ništa zanimljivije ni vrednije nego upoznati misli i osjećaje, koje je gojio, i koji su ga pokretali u svim njegovim težnjama i nastojanjima. To su oni prvotni faktori, na koje bi se moralo moći svesti sve, što je dotični čovjek snovao i izveo: supstrat ili jezgra svega njegova mišljenja i osjećanja. To je nazor o svijetu t. j. jedinstveni i cjelokupni pogled čovjeka na sve u njemu i oko njega; tumačenje biti, značenja i smisla svega u svijetu.

Ova spoznaja o nazoru bilo koje osobe jest to zanimljivija, što upravo o veličini, ispravnosti i odlici nazora ovisi vrijednost njezina, i što se ovaka pitanja nameću neodoljivo svakomu — ili bi ih svaki misaoni čovjek morao tražiti i rješavati. Za čovjeka dakle, koji misli o tim pitanjima, izvanredno je zanimljivo, da on osjeća upravo potrebu da vidi i čuje, što je držao taj i taj, osobito ako je to bio velik čovjek, o tim pitanjima, koja i njega muče: što je naime smisao i vrijednost, izvor i cilj života, postanak i svrha svijeta i svemira? To je upravo i zadaća filozofije, samo što se kod nazora misli na sumarni pogled i odgovor na bitne probleme i pitanja o svijetu i životu.

U hrvatskoj književnosti nema ni jednog pisca s potpunim i dosljednim pogledom na svijet, a osobito nije tog nitko izrazio ni formulirao u tako zvanom filozofskom romanu, jer se ni jedan naš pisac nije dublje bavio filozofijom. (Jedino veće djelo te vrste bio bi Janko Berislavić od Đalskoga, ali on nije osobito dubok ni dosljedan). Zato i jest muka odrediti, koji nazor o svijetu ima pisac, to više, što većina njih prolazi razne metamorfoze i priznaje se nedosljedno pripadnikom sad jednog sad drugog nazora. A mnoge od njih prva i bitna pitanja čovjeka i čovječanstva uopće ne zanimaju, nego se oni zadovolje sitnicama svagdanjeg života, hrle od jednog događaja i doživljaja do drugog, a da im odrede smisao i važnost za sebe i druge, dotle se ne mogu podići.

Nešto se doduše može reći o mišljenju i življenju svakog čovjeka, iako on sam refleksijom nije ni do čega došao, ali su ga njegova narav i okolnosti dovele do nekog načina života, što je za njeg ujedno nazor — pa bilo to: ne misliti ništa, nego živjeti iz časa u čas.

Možda više nego ikojega drugog našeg pisca zanimaju problemi o svijetu i životu Vjenceslava Novaka. On češće nego drugi traži uzroke i bit stvari, rješenje prvotnih pitanja — premda filozofskog romana s izgrađenim i dosljednim pogledom na svijet nije ni on dao. On je naime sposoban i darovit čovjek, ne samo umjetnik, nego i mislilac. A darovit, uz to plemenit čovjek, kaošto je to Novak bez sumnje bio kao malo tko, takav čovjek ne može mimoići pitanja i probleme: čemu živim, zašto se mučim ja i moj bližnji, što je bit i svrha svemira i svega u njemu. Ali Novak nije nikad sistematski studirao filozofije, a njegova naobrazba bila je jako nedostatna, da na ta pitanja može odgovoriti razlozima. I odviše se često osjeća nestalnost, kolebanje i nedosljednost. Rješenje ove nesigurnosti i nedosljednosti ovako prikazuje prof. Barac u »Savremeniku« 1928. g.: »Vjenceslav Novak svršio je učiteljsku školu, a kasnije konzervatorij u Pragu; radio je i sam dalje na svom obrazovanju. No iz njegovih djela osjeća se, da mu je nedostajala dublja filozofijska obrazovanost i ona sigurnost u promatranju stvari oko sebe, koju može da ima tek čovjek s ustaljenim pogledom na svijet. On se tokom vremena upoznavao s problemima filozofije, prirodnih nauka, sociologije i dr. No kako sve to nije bilo sistematski, već više produkt slučaja, utisak novih djela bio je katkad odviše jak, a da bi on to sve mogao jednakom snagom prevladati. Odatle kontradikcija, nesigurnost, različito shvatanje istih pojava.«[1]

Novak prihvaća nazore i poglede pod dojmovima lektire, koja zacijelo ne će sastojati od čisto filozofskih djela, nego većinom popularno pisanih publikacija po časopisima onog doba. On sam spominje češće imena nekih filozofa, bilo u disputama svojih junaka, bilo da nabraja djela u njihovoj knjižnici. Tako su u biblioteci učitelja u Martinovcu[2] ovi filozofi: Kant, Hegel, Schopenhauer, Hartmann, Spencer, Wundt, . . . Tolstoj. Često spominje još Darwina, Haeckela, Du Prela (Die monistische Seelenlehre), Bebela (Socijalizam i žena), Lombroso, Sv. Tomu Akvinskog, Tomu Kempenca i Sveto Pismo. Ali po svoj prilici nije ni jednoga težeg znanstvenog djela čitao, nego, razne publikacije po časopisima.

Rekli smo, da je Novak nedosljedan u svom nazoru. To ne bi bilo loše, i mi bismo ga mogli braniti, da je on samo vremenski nedosljedan t. j. u jednoj periodi života misli ovako, u drugoj drukčije. Neka bude — rekli bismo —, uvjerio se o nečem drugom i sad se drži toga. Ali on u isto vrijeme tvrdi jedno i odmah tome protivno.

Ipak se njegov nazor može podijeliti na dva smjera: na kršćansko shvaćanje svijeta i na panteističko-spirističko. Nijesu me-

---

[1] *Savremenik* 1928. str. 360. (Vjenceslav Novak).

[2] *Zapreke*, str. 199—200. — Sva se Novakova djela osim *Nikole Baretića*, koji se navodi prema izdanju »Matice Hrvatske« iz g. 1896., citiraju po izdanju »Minerve« a Pripovijesti po Livadićevu izdanju I—IV. sv.

đu sobom točno odijeljeni, nego se isprepliću: tamo do g. 1900. preteže kršćanski, a dalje ovaj drugi nazor.

Novak je u djetinjstvu kršćanski odgojen. Vele, da mu je majka bila pobožna žena, te je zacijelo i njega u tom duhu odgajala, a prvi dojmovi i nauke i te kako su važni za smjer i shvaćanje u čitavom životu. Novak sam spominje u djelima, za koja se može misliti da imaju autobiografski karakter, da je bio religijozno odgojen.[3]

On se zatim kao učitelj i organista u crkvama kretao mnogo u društvu svećenika, bio često kod službe Božje, a to je sve bez sumnje moglo uvelike utjecati na njegov pogled i naziranje, te kod njega nalazimo uistinu vrlo mnogo elemenata kršćanskog shvaćanja svijeta, osobito tamo do g. 1900. Ali, kako spomenusmo, ima već tada izraza, koji su u kontradikciji s kršćanstvom. Da tu kontradikciju protumače, navode kritici često razlog, da Novak nije kršćanski osjećao, nego je radi materijalnih neprilika i ovisnosti o svećenstvu i »Matici Hrvatskoj« sakrivao svoje mišljenje i pokazivao se kršćaninom. Bez sumnje je Novak iz spomenutih obzira pazio što piše, ali u prvoj fazi svog rada on zacijelo osjeća kršćanski. Čemu inače onoliko puta i onako toplo, te s navođenjem razloga preporuča religiju i njezine istine? On bi bio zadovoljio okolini, da nije vjere napadao, ali on piše često tako uvjerljivo, da mu se ne smije poricati iskrenost.

Prilično potpunu sliku svoga kršćanskog osjećanja i shvaćanja podao je Novak u »Nikoli Baretiću« na kojih desetak stranica u raspravi između Nikole i njegove kasnije žene Marije. Evo glavnih misli iz tog nazora, osobito o postanku svemira i života, egzistenciji Božjoj i besmrtnosti duše:

Postoji svemir s divnim redom, razvijao se iz kaosa do današnjega stadija. Ali odakle taj prvi kaos, početak, vrijeme?[4] Da, još više. Odakle život na zemlji, svijest u čovjeka? Mrtva priroda razvitkom nije mogla dati onoga, čega sama nema. Za to tumačenje ne dostaje atomizam i materijalizam. Hrana i gibanje može biti učinak atoma, ali ljubav, mržnja, milosrđe, žalost, veselje, znanost i ushit i sve ono, što je izvan tjelesnih osjećanja, nije plod atoma, nije fiziološki učinak organa. Toga ne može proizvesti priroda, jer ona sve radi bez ljubavi, radosti, bez suza — ona je nijema, gluha, slijepa i bešćutna priroda! Da se sve to razumije, treba prihvatiti postojanje vječnog i neizmjernog bića — Boga — »kojemu je sav ovaj nebeski svod hram, svako ljudsko srce žrtvenik, odakle se diže pred prijestolje Božje složna hvala njegovoj slavi i dobroti«.[5] Da navedemo odmah od drugud jedan citat o egzistenciji Božjoj. »Ukratko ja sam došao do zaključka, da tijelo oživljuje duša, i da jest duh nad duhovima, ono vrhovno apsolutno biće,

[3] *Nikola Baretić, Informator.*

[4] Str. 142.

[5] *Baretić* 145.

koje se zove Bog.«[6] Ali što je s čovjekom? Prestaje li smrću sve? Ta onda nema glupljeg slučaja od postanka života; tolika borba i jad nema smisla; nego ima i dalji razvitak po dobroti i općoj ljubavi, da, možda razvitak do onog savršenstva, što ga nalazimo u pojmu Boga(!). Ali o životu iza smrti govori on često, te ćemo navesti više toga kasnije govoreći o njegovu spiritističkom shvaćanju. Novak cijeni veoma sv. Pismo; ono mu je knjiga nad knjigama, njegova je vrijednost neprolazna, u njem nalaze mnogi utjehe u teškim i gorkim časovima života.[7]

Kako se vidi, njegov je kršćanski nazor dosta mršav — brzo iscrpljen. On naime nije nikad dublje zašao ni proživljavao kršćanskih istina. Mogao je biti vjernik, primati sakramente i uopće živjeti prema nauci kršćanstva, ali nije nikad zašao tako duboko, da bi ga kršćanstvo proželo, i da bi on od njega sam stvorio svoj tipični nazor i pogled na svijet. Svaki čovjek naime od glavnih i bitnih istina ili tvrdnja bilo kojeg sistema ili nazora, ako u nj dublje zađe, stvara sebi prema svom temperamentu i mentalitetu one zadnje, najfinije osjećaje i pogled, jer svaki nazor mora čovjek donekle sebi odmjeriti i dopuniti ga: Quidquid recipitur, per modum recipientis recipitur.

Reći ćemo kasnije, da je u Novaka bio izvanredno razvijen socijalni osjećaj, osobito čuvstvo samilosti prema drugima. Kršćanstvo mu je davalo i te koliko poticaja i materijala, da u tom pravcu na pr. stvori i produbi s v o j p o s e b n i nazor, da tu istinu ljubavi u duhu vjere proživljava, obrazloži, proširi i da na njoj stvori onaj svoj individualni nazor, koji je i u kršćanstvu moguć i koji pače mora svaki stvoriti, ako ga hoće dublje i dosljedno proživljavati; jer ono, što je na kalup — šablona, ne traje dugo i ne može se svuda provesti.

Da nije zašao dublje u duh kršćanski, dokaz je i to, što on ne poznaje i ne spominje osim vrlo plitko i površno natprirodnih duhovnih elemenata, koji su bit i jezgra kršćanstva.

S obzirom na Novakovo kršćansko shvaćanje spomenut ćemo još samo njegov odnos prema svećeniku, jer gotovo u svakoj i malo većoj noveli dolazi bilo koje svećeničko lice, a sujet najvećeg romana — »Zapreke« — uzet je upravo iz ovoga staleža.

Svećenik je gotovo u svim djelima simpatično lice: tješi, pomaže, liječi i puti; tek tu i tamo on je opor, nestrpljiv i bez shvaćanja za potrebe drugih. Najmanje dakako dolazi do izraza ono, što je bitno: svećenik kod oltara, duhovna služba i natprirodni značaj svećenika.

Najvažniji je u tom pogledu roman »Z a p r e k e«. Novak prikazuje nekoliko svećeničkih tipova: idealnog i požrtvovnog Latkovića, koji pomaže narodu osobito učeći ga u racionalnom gospodarenju. Zatim slabić Hrastina, koji najviše voli svoj

[6] *U Predzorje* I. 176.

[7] *Nikola Baretić* 137.

mir i komotnost, ali svoje svećeničke dužnosti ipak dosta savjesno obavlja. No glavni problem, što ga hoće riješiti, jest — svećenički celibat.

Na mladog bogoslovca Viktora Jerkovića stavlja prirodni zakon svoj zahtjev: on se zaljubi u idealnu djevojku i hoće da još prije odlučnog časa napusti svećenički stalež. Ali iz raznih obzira, osobito radi želje majčine, on taj zahtjev svoje naravi nadvlada. No zahtjev se neprestano javlja silnom snagom, i Viktor je blizu da se iznevjeri svojim idealima, ali ipak ima toliko jakosti, da u odlučnom času svlada moć naravi. Što je Novak htio reći? — Svakako to, da se na svećenika stavljaju odviše veliki i teški zahtjevi, kad se odriče obiteljskog života. Pitanje je sad samo, da li je htio reći: celibat je uopće odviše težak — ili možda samo: za Viktora bi bilo bolje, da nije postao svećenik, jer je u njega prirodni zakon za osnutkom obiteljskog života vrlo jako razvijen.

Svakako je sigurno, da Novak nije ni izdaleka iscrpio sva sredstva, što ih ima svećenik u zamnjenu za obiteljski život, napose ne poznaje natprirodnih sredstava, što ih svećenik ima na raspoloženje. Također je vrlo naivno, kad Viktor u svojoj borbi uzima u pomoć suhe i apstraktne istine Tome Akvinca, kako on veli, a zacijelo nije znao, ni što su to »duhovne vježbe pobožnog biskupa«, koje da Viktor čita i razmišlja.

U drugoj fazi Novakova razvitka preteže uz kršćanske elemente sklonost k misticizmu, spiritizmu, a podloga mu je panteizam.

To su već za života spočitavali Novaku u »Hrvatskoj Straži«,[8] premda su, mislim, vidjeli panteizam i materijalizam i ondje, gdje se to ne mora uzeti. Treba doduše kazati, da sva ta mjesta zajedno uzeta ostavljaju dojam panteističkog shvaćanja, ali svako za sebe moglo bi se uzeti samo kao pjesnički način govora, koji ne mora značiti mnogo.

Piscu je u »Hrv. Straži« jasno, da je Novak proštudirao od Du Prela, Die monistische Seelenlehre, te da je njegove misli rasijao osobito po romanu »Dva svijeta«. Moguće je, da ga je zaista čitao; u ono se vrijeme naime zaista mnogo čitao taj pisac. No vrlo je teško iskonstruirati Novakov panteistički nazor, jer je takovih mjesta malo, i ona su dosta nejasna. Zacijelo zato, jer Novaku s njegovom naobrazbom u tom teškom i zamršenom sistemu, ako se ide do dna, mnogo toga nije bilo jasno.

Same biti panteističkog nazora Novak nigdje ne izriče, nego samo neke posljedice i zaključke njegove, a ona sastoji u tom, što panteizam uzima samo jednu supstanciju nešto apsolutno — boga, koji je sasvim identičan sa svijetom; svi pojedini stvorovi i čovjek s njima tek su manifestacija tog apsolutnog, njegove modifikacije.

Panteistički zvuče ovi izrazi, a tako ih shvaća i kritik u »Hrv. Straži«:[9] »osjećam, kao da se rastačem u ništa u tom ogromnom veličanstvu, okruženu nebotičnim stijenama, niz koje padaju kapljice vode, kao tok vječnoga života«[9] — dakle nestaje pojedinca i svijesti, oni prelaze u ono apsolutno nesvijesno, premda će za čas tvrditi sasvim protivno. Amadej u svom ludilu govori: »Slušam, kao da su to sferične orgulje, s kojima prati glazbeni genij svekolike prirode pjesan čarobne ove noći.«[10] Uopće, kad je govor o geniju, može se to shvatiti kao panteističko božanstvo. Posljednje stranice u »Dva svijeta« mogu se uopće tako panteistički shvatiti, ali je sve to izrečeno pjesnički, neodređeno i nejasno, da se jedva što može sigurno ustvrditi i odrediti — gotovo uvijek bi se moglo i protivno braniti —, no čitav dojam jest bez sumnje panteističko shvaćanje.

[8] *Hrvatska Straža* 1903.: *Dva Svijeta*. Na tu se radnju odnosi i sve, što se kasnije navodi.

Možda si Novak opet protuslovi baš s ovim panteizmom, ali uistinu ni u jednoj fazi svog života ne sumnja u realnost materije i duha. On je izraziti dualist: dva svijeta postoje. Materija i svemir nije mu tek predodžba ili fantazija u smislu Hegelovu i Fichteovu i ostalih idealista; njezinu težinu i oporost on odviše jasno osjeća.

Ali s isto takovim uvjerenjem, ako ne još većim, tvrdi on egzistenciju duha na mnogo i mnogo mjesta. Zato nema nipošto pravo pisac u »Hrv. Straži«, koji mu tako oštro spočitava monizam. Branko Livadić je mnogo oprezniji, te kaže, da se »u posljednjim Novakovim radnjama javlja redovno materijalistička frazeologija«.[11]

Materijalista nije Novak bio nikad — a ako tu i tamo koje mjesto zaista zvuči na materijalističku, to je samo dojam lektire, fraza, koje Novak nije potpuno promislio, možda ni sasvim razumio — inače bi si ipak odviše protuslovio.

Istina je, da se u posljednjim njegovim godinama nalaze češće takovi izrazi, jer se oni češće čitaju po časopisima onog doba; treba pomisliti na čitavu teoriju u »Titu Dorčiću« — premda nju može u dosta širokom opsegu prihvatiti i čovjek s mišljenjem protivnim materijalističkom. Ali Novak sam pobija tu svoju teoriju bezbroj puta. Citati bi se mogli gomilati do umornosti. Tako on kaže u pripovijesti »U predvečerje«: »Materija je po sebi mrtva, a ono što daje život, ne može umrijeti.«[12] Ili dalje u istoj pripovijesti govori stari spiritista: »Moja vjera, da je život samo promjena oblika i cirkulacija materija srušila se kao stara trula zgrada za potresa. Ja sam stao tražiti uzrok, bivstvo i cilj svega drugdje, i došao sam do uvjerenja, da naše misli i čuvstva ne mogu biti produkat materije, da su to funkcije duha, koji živi slobodnije i savršenije istom onda, kad materija prestane ovdje funkcionirati u obliku, kojim smo na ovaj svijet došli.«[13]

[9] *Dva Svijeta*, 201.
[10] *Dva Svijeta*, 199.
[11] *Izabrane pripovijesti Vjenceslava Novaka* knj. I., XXVI. (Uvod).
[12] I. 166.
[13] Ib. I. 176.

Ili u crtici »O Božiću« kaže za spisatelja Maksa, kako »je osjećao, da istodobce s grubim materijalnim svijetom postoji viši, bolji i neisporedivo ljepši svijet duha, svijet ljubavi, svijet ideja. — da jest, da mora biti sjajno carstvo konačne sreće, u koju može zagledati svojom intimnom snagom samo duh velikih, rijetkih ljudi, umjetnika i pjesnika, koji to carstvo naviještaju u svojim djelima bijednicima na utjehu, kao što su proroci starog zavjeta naviještali dolazak Spasa«.[14] Ili: Zašto »su ljudi tako daroviti, pak hoće da znadu sve samo s pomoću svojih siromašnih pet ćutila?«.[15]

Novak je bio vrlo sklon misticizmu, te se i sam njime bavio i študirao spiritizam. Ovakovih mističkih i fatalističkih mjesta ima već u prvim njegovim radovima (»Majstor Adam«, »Informator« i t. d.), ali osobito iza g. 1900. Tad je naime i kod nas spiritizam bio u modi, te Hinković izdaje spiritistički časopis »Novo Sunce«, a Gustav Gaj »Tajinstveni svijet«.

Bibliografi Novakovi navode, da je Novak 1902. u »Novom Suncu« napisao članak »Tajanstveni svijet«, no ja sam pretražio tri bližnja godišta nekoliko puta, ali tog članka nisam našao, premda bi za temu bio vrlo instruktivan.

Taj misticizam i spiritizam Novakov jest u glavnom u ovom: Duh je ljudski u tijelu kao u kakvoj tavnici. Ali on se, osobito u snu, može osloboditi tog zatvora i biti na svakom mjestu. Za to shvaćanje osobito je karakteristična novela »U predzorje«; puna je ovakovih spiritističkih momenata. Osim drugih pojava duha tu je osobito jasno prikazano javljanje umrlog sina ocu. Sin je često uz njeg, on ga osjeća i sporazumijeva se s njime, iako ga ne vidi. Isto je tako pokojna Adelka često uz Amadeja i njihovo dijete. Amadej je vidi, osjeća i govori s njome.

Uz taj misticizam javlja se često u Novaka fatalizam, nemoć pred sudbinom, što bi također bila oznaka panteizma: sve ide prema određenim nepromjenljivim zakonima neke više sile i besvijesne prirode — i ništa im se ne može suprostaviti.

O tom govori prof. Barac ovako: »U Novakovu životnom pogledu najkarakterističnija je međutim crta misticizma i fatalizma. A i jedno i drugo javlja se više kod ljudi s lirskim dispozicijama, nesposobnim da se uhvate u koštac s realnim prilikama života. Novakova lica imadu slutnje, koje se obistinjuju; ona vjeruju u sne — i ti se sni doista ostvaruju. Ona često stoje pod dojmom neke više sile, i makar što radila, ona toj sili ne mogu izbjeći. Kolikogod ta crta fatalizma i misticizma i nije u Novaka razvita toliko, da bi udarila jači žig njegovu stvaranju, ipak se ona osjeća kroz sve faze Novakova rada. To je znak, da taj misticizam i fatalizam nisu uneseni iz knjiga, već da su proizišli iz Novakova bića, da ih je on intenzivno osjećao.«[16]

[14] I. 150./1. [15] I. 165.
[16] *Savremenik* 1928., str. 420.

Čitav mistički i spiritistički nazor vrlo je opširno s raznih strana izveden na posljednjim stranicama u »Dva Svijeta«. To su misli i osjećaji Amadejevi, kojeg smatraju luđakom, ali on nije lud, već je u posebnom stanju, t. zv. transe-u i jasno vidi drugi svijet — svijet duha — vidi umrlu Adelku, a oni misle, da je on lud.

Ima tu sva sila kontradikcija, ali glavne misli su ove: Adelka je umrla tijelom, ali njezin duh živi, on dolazi i boravi kraj Amadeja.

Svijet je sazdan od dva bitno različna elementa: od materije, kojom vlada zao duh, koja sili na pohlepu za blagom, glađu, silom i bogatstvom, a kad se ovaj elemenat raspane, »svršava li život tom razročnošću, iz koje se rađa toliko bolnih disonanca?... Ne,... ne svršava! Život samo počima ovdje i teče stalno u onaj veliki jedinstveni sklad, što ga intuitivno osjećaju samo veliki i odabrani duhovi i žeđaju za njim nespokojnom žeđom duše, koja se na ovoj zemlji ne utoljuje nikada.«[17]

Taj novi svijet, svijet duha, pun je svijetla, harmonijskoga sklada, himne i tonovi odlijegaju po njemu, tu boravi otajstvenost božanstva, a duše, koje su se ljubile na ovom svijetu, žive u nepomućenom razumijevanju, lete zajedno od zvijezde do zvijezde — čovjek proživljuje i spoznaje s neporedivom nasladom sve momente svog zemaljskog života i čitavu povijest svijeta.

Čitav taj život iza smrti opet je vrlo neodređen i mutan, ali prevladavaju u glavnom tri elementa: ljubav, svijetlo i glazba: »naše dvije duše širit će se od zvijezde do zvijezde kao dvije zlatne strune sunčanih zraka, što ječe, dirane našom ljubavlju, anđeoskim melodijama.«[18] »Ah kakva to divna glazba izvodi moju himnu ljubavi? Savršeno, kako je strujala mojom dušom... Ja ulazim divnom lakoćom u sjajno svijetlo... kao da se rađam.«[19]

Čitavo ovo shvaćanje života iza smrti može se shvatiti kao u kršćanskom nazoru, ako u središte svega dođe osobni Bog, a svi oni elementi sreće i blaženstva kao akcidentalni, nuzgredni — ali teško je tu odrediti, što je Novak mislio — sve je mutno, a čini se ipak, da je taj život iza smrti uzeo u spiritističkom smislu kao pojave panteističkog božanstva. Nije izrazio jasno, ostaje li osoba pojedinca ili se ona gubi i nestaje u besvijesnom božanstvu, jer »ulazeći u velebni hram božanstva osjeća, kao da se rastače u ništa u tom ogromnom veličanstvu...«[20]

U taj misticizam ide također Novakovo shvaćanje ljubavi. Ljubav je sama po sebi uz glad najjači zakon za uzdržavanje čovječanstva, ali ona je uz to ukrašena mnogim čarima, pa je Novak shvaća kao vibraciju, titranje ne tijela nego duše; ona je dodir dviju srodnih duša, a najčešće ih spominje kao dvije zvijezde, koje sjaju u dalekom svemiru; to on tako često kaže, da bi čovjek pomislio,

[17] *Dva Svijeta*, 203.
[18] *Dva Svijeta*, 206. [19] Ibid. 206.
[20] Ibid. 201.

da nije tek pjesnički ukras, nego da mu on daje neko realno značenje.

Najkarakterističnija strana u svim Novakovim djelima jest socijalna misao, osobito njegova sućut i samilost prema siromašnima, bijednima i nemoćnim. Upravo to je najjača crta, koja čini Novaka tako simpatičnim i pokazuje njegovu plemenitost i dobrotu. On sam mnogo trpi na pogled bijede i nevolje: »Zašto ječe strune moje duše pojačanim jekom na svaki bolni glas patnja čovječjih?«[21] a razumije patnju i siromaštinu to više, što ih je od mladosti pa do zadnjeg daha života često okusio.

No zadnjeg razloga toj samilosti prema drugima jedva ćemo naći. Čemu uopće ljubiti drugoga? On spominje više puta, da smo svi ljudi djeca jednog Oca nebeskog, te zato valja da se ljubimo i pomažemo među sobom. No on nije bio tako duboko prožet religijom, da bi ga ova vjerska misao mogla voditi u najznačajnijoj i neprestanoj crti njegova karaktera i njegovih djela. Razlog i temelj bez sumnje jest njegovo srce puno plemenitosti, lijepa njegova priroda stvorena tako, da pogled bijede u njoj odjekuje i vlastitom boli; tu se jasno osjeća osnovna njegova misao: prednost srca nad razumom. Novak toga sam nigdje ne izriče, ali to je zacijelo metafizička podloga i razlog njegova altruizma i ljubavi prema svim nevoljnima.

Zanimljivo je njegovo mišljenje o vrijednosti ili bolje šteti bijede i siromaštva, o uzrocima njegovim kod nas i načinu kako da mu se stane na kraj.

Siromaštvo nosi u sebi izvanredno zlo. U njemu nije moguće misliti na ideale, glad odviše čovjeka tišti i ponizuje, on postaje rob materije i prilika, spreman na svaki čin i svako zlo. »Ne vjeruj u to, da siromaštvo čeliči čovjeka... laž je!... Siromaštvo obataljuje čovjeka... Steže mu slobodu... Niske brige podgrizavaju velike misli i obaraju ih kao što crv, koji se zavukao u žilu, obara hrast...«[22]

Siromaštvo je teret, pod kojim se ne savija samo tijelo, nego žalibože i duša ljudska.«[23]

Zato Novak čak ide tako daleko, predaleko, da stvara posebni moral za četvrtu klasu ljudi — one bijedne u podzemlju —; njih ne vežu obveze morala kao druge ljude, jer su odviše ovisni o prilikama i onoj korici hljeba, što ga narav traži.

A što je krivo toj bijedi? Ta priroda može ipak proizvoditi toliko svega, što je potrebno, da svi imaju dosta!

Velik dio krivnje baca Novak na naše bijedne političke i socijalne prilike onog doba, na filistarski i sitničav milieu, te nerazumni konzervatizam našega malog čovjeka i neko tupo prepuštanje sudbini: mi smo tu da trpimo, pustite nas.[24]

[21] *Dva Svijeta*, 202.
[22] *U Glib*, I. 225.
[23] *Zapreke*, 129.
[24] *Zapreke*.

Drugi je razlog mrtva nauka riječi bez djela. Svi su učili, da treba pomoći bližnjemu, dati mu mogućnosti da i on živi, ali kad dođe, da se samo malo žrtvuje, tad otkažu sve nauke, one ostaju bez djela.

U zadnje doba postaje Novak ogorčen, pesimista: kriv je uopće poredak i uređenje svijeta i svemira, ljudska egoistička priroda: život nije ništa drugo nego grabež, otimanje jednoga drugome;[25] da bude bolje, trebalo bi promijeniti ljudsku prirodu.

Kako da se bolje uredi život, kako da se pomogne bijedi i siromaštvu?

U prvim svojim radovima preporučuje neprestano ljubav, milostinju, ali onda dolazi razočaranje, to se zlorabi, i onda ne možeš pomoći svima. Stoga treba novi red — ne u socijalizmu — taj ispočetka zabacuje u »Majstoru Adamu«, već u pravednosti i kršćanskoj ljubavi. No u zadnje vrijeme priklonio se socijalizmu, ali ipak ne daje pozitivnog i konkretnog rješenja, nego se ogorčen tuži na red u svijetu uopće, jer tu je krivnja, čemu uopće živjeti: »ostaje sve, samo se udes ustavi pred pojedincem i veli mu: Makni se, treba da ustupiš mjesto drugomu! Mijenjaju se samo lica kao i čestice tvari, iz koje je građen ovaj svijet. A kod svake promjene čuje se lelek jednih a vesela cika drugih... Tako živi trajno u ljudskim srcima radost i tuga — vječna pjesma čovjekova. I nevidljiva ruka prirode nečujno udara svoj ritam i beskrajna povorka svih života ove zemlje koraca po njemu postojano svom neznanome cilju...«[26]

To su misli iz zadnjih godina Novakova života, kad mu je već bolest uništila i volju za život. Kako je bio od mladosti boležljiv, živio u teškim materijalnim prilikama, i u doba, kad je pesimizam i plač nad svjetskim bolima bio moda — ne bi nikakvo čudo bilo, da je i sam udario u plačljive žice i podao se sasvim pesimizmu.

No tako nije bilo. B. Livadić zove ga nasuprot nepopravljivim optimistom.[27] Upravo to, mislim, da nije. Novak naime nije ni tu dosljedan, ili ako baš hoćete i jest: on se dade voditi od srca i raspoloženja. Čas mu duša pjeva i zanosi se daleko u nebeske sfere, puna života i radosti, a drugiput opet osjeća svu dubljinu bola, trpljenja i tuge, te se pita, čemu se rodio on, a čemu je rodio novog stvora, koji će dalje patiti i mučiti se poput njega. Pa i većina njegovih romana svršava tako, da ne znamo ni sami, na čemu smo zapravo: je li pisac zadovoljan, da li su junaci romana ili drugi oko njih postigli sreću ili željeni cilj ili ne. Tako »Informator«, »Posljednji Stipančići«, »Dva svijeta«, »Zapreke«. Svršavaju li porazno ili veselo? Kako se uzme. Kod »Nikole Baretića« svršetak je svakako vrlo optimističan, a

[25] *Pred Svijetlom*.
[26] Citira Livadić I, XXVI.
[27] I, XXXVIII.

kod »Tite Dorčića« sasvim porazan. Svakako je u njega mnogo pesimizma, osobito zadnjih godina života, a nije nikako čudo, da bolestan čovjek udari u takav ton. »... Mi smo nesretni ljudi... Nama je podan u život razum samo da shvaćamo svoju nevolju i srce, da je osjećamo.«[28] »Moraš priznati, upitnik »Posljednjeg Adama« ima smisla.«[29] »... Sve je sama ispraznost, uzaludna borba za nedostiživim, čeznuće orla, da se digne u blizinu sunca.«[30]

Ali on se ipak još uvijek nada napredku i sreći čovječanstva; ono će se osloboditi mnoge nevolje i u svom razvitku približiti sreći.[31]

Odgovor na pitanje, da li je Novak optimista ili pesimista glasio bi dakle: kao manje više svaki čovjek osjeća i govori on prema raspoloženju, ali se kod njega zacijelo nalazi mnogo više bijede i nevolje, i taj elegički ton preteže. Premda se Novak kadkad upravo paradoksno zna dići nad bol i tugu te ih prezreti ili proglasiti ne baš odviše strašnima.

Hoćemo li Novakov pogled na svijet ukratko formulirati, tad će ta formula glasiti ovako:

Dosljednog i potpuno izgrađenog sistema u Novaka nema; njegova naobrazba za to ne dostaje, nego je on uvijek pod dojmovima novih djela i strujanja.

U prvoj periodi života on je uglavnom čovjek s kršćanskim pogledom na svijet priznavajući egzistenciju osobnog Boga i besmrtnost duše. U drugoj periodi pod utjecajem savremenih djela preteže u njeg misticizam i spiritizam s podlogom panteizma; nezadovoljan s uređenjem društva i svemira zapada na časove u ogorčen protest protiv svega u svijetu: život je grabežljiva borba jednih proti drugima, sve je bez smisla; ali se ipak usred najvećega protesta nada, da će se čovječanstvo s vremenom osloboditi mnoge nevolje i da uza svu okrutnost života i nepoznavanja cilja svaki naraštaj korakne ipak napred, sve bliže k sreći.

Tako je eto taj dobar čovjek lutao hodajući čas u svijetlu, čas u sjeni, ali u njeg je mnogo plemenitog, lijepog, osobito iskrene ljubavi prema bližnjemu, a da je dobio na početku temeljitiju izobrazbu i živio u boljim prilikama, on bi zacijelo došao do veće stalnosti u svojim nazorima i primakao se bliže Istini.

J. Badalić D. I.

---

[28] *Pred Svijetlom* III, 90.
[29] *U glib*, I, 227.
[30] *Dva Svijeta*, str. 160.
[31] *Pred svijetlom.*

BILJEŠKE

»PETO EVANĐELJE?«

Pred nekoliko mjeseci donijele su novine veliku senzaciju o »petom evanđelju«, što ga je otkrio g. Idris Bell, direktor odjeljenja za rukopise u Britskom Muzeju (London). Našao je dva komadića papirusa. Jedan je bio obilježen znakom *IH* (grčka kratica za »Isus«). Na papirusima su opisani događaji iz Isusova života, koji spominju na neke događaje iz kanonskih evanđelja, ali u posve drukčijoj stilizaciji. Prema pismu sudi g. Idris Bell, da papirusi potječu iz 2. stoljeća. Odgonetanje teksta vrlo je otešćano, jer su papirusi dosta oštećeni. G. Idris Bell misli ipak, da su ti papirusi neka usmena ili pismena predaja, koja je posve neovisna od četiri poznata kanonska evanđelja, te postavlja tri hipoteze: ili je pisac tih papirusa ekscerpirao Ivanovo evanđelje i spleo ga sa svojim pripovijedanjem uz neznatne promjene ili je sv. Ivan (na čije evanđelje novi nalazak jako spominje) upotrijebio novonađeno evanđelje kao vrelo ili su i Ivan i pisac novog evanđelja crpli iz istoga trećeg vrela. Čini se, da je g. Idris Bell sklon više dvjema posljednjim hipotezama, pa će se i Britski Muzej za njih zauzeti. Tu se radi dakle o novom, »petom« evanđelju.

Ovaj nalazak ima svakako veliku važnost, jer je to dosada najstariji poznati spomenik kršćanske literature i najstariji rukopis iz Novog Zavjeta. Biblijski rukopisi na pergameni sežu tamo do četvrtog stoljeća, a rukopisi na papirusu najviše do početka trećeg stoljeća. Novo bi »evanđelje« bilo dakle barem za sto godina starije od najstarije pisane predaje. No baš ta starost, pa čudno promijenjeni poznati tekst i samo podrijetlo rukopisa, sve to čini stvar malo sumnjivom. Točnije će stručnjačko proučavanje pokazati vrijednost novog rukopisa. Već sada gledaju neki učenjaci skeptično na preuranjeno sezacionalno ime »petog evanđelja« i drže, da o kakvom novom evanđelju u uobičajenom smislu, nema ni govora.

Sigurno je, da sam Isus nije ostavio nikakve pismene bilješke o svojoj nauci. Isto je tako sigurno, da se Isusova nauka ispočetka širila samo usmeno, dok nisu neki privatnici pokušali, da je zabilježe. To se razabire i iz riječi sv. Luke: »Budući da su mnogi pokušali opisivati događaje, koji su se ispunili među nama . . .« (Luk. 1, 1.). Učenjak Felder misli, da se te riječi odnose na manje spise, pisane u dobroj nakani, ali koji nisu bili baš bez prigovora. Vjerojatno je, da su sv. Evanđelisti taj materijal pročistili i mnogim stvarima popunili događaje, koje su sami vidili ili od vjerodostojnih svjedoka čuli. Istraživači teksta sv. Pisma muče se već decenije, da pronađu te izvore, iz kojih bi sv. evanđelisti crpli. Pa ako bi im nastojanje ikada i urodilo plodom, ne bi time obogatili literaturu sv. Pisma nikakvim novim stvarima. Ti se praizvori evanđelja nalaze već u samim evanđeljima, a vrijednost im je na koncu konca zajamčena jedino po evanđeljima.

Prema tome izvori za evanđelja postoje, ali vrijednost im je relativna. Spomenuti istraživač svetopisamskih izvora Hilarin Felder misli, da jedan neznatan dio tih izvora evanđelisti nisu upotrebili. Jer u starokršćanskoj literaturi nalaze se neke Gospodinove riječi ili vijesti o njemu, kojih u kanonskim evanđeljima nema. To su t. zv. *agrafa*, stvar nepoznatog autora.

Vrijednost je agrafa vrlo malena, jer pružaju vrlo malo solidnog historijskog materijala, a ono, što se u njima nalazi, vrlo je problematično. Tu naime postoji uvijek mogućnost, da su to ne *vrela* evanđelja, nego neki kasniji dodatak evanđeljima. To je, čini se, i londonski pronalazak, koji bi u tom slučaju bio jedan originalni agrafon. To mnijenje potkrepljuje i to, što je nađeni rukopis nastao oko 150. godine, dok su sva četiri evanđelja napisana još prije 100. godine.

Druga vrsta starih prikazivanja života Isusova jesu t. zv. *apokrifi*. I u prvo kršćansko doba bilo je ljudi željnih senzacija, kojima su događaji iz Isusova života kako su ih opisali sv. Evanđelisti, bili previše »suhi«. Stoga su oni pisali pod firmom kojeg apostola nova evanđelja. Tako imamo evanđelja dvanaestorice, Petrovo, Filipovo, Tomino i egipatsko evanđelje. Većinu tih »evanđelja« napisali su krivovjerci, da bi dokazali i potkrijepili apostolskim autoritetom svoje zablude. Drugi su opet pisali ta evanđelja, kako bi svijet doznao nešto više o Isusu, nego su evanđelisti zabilježili. Ta »evanđelja« idu dakle u legendarnu literaturu, a za poznavanje Isusova života nemaju nikakve vrijednosti.

Otkrivač »petog evanđelja« g. Idris Bell poriče već unaprijed, da njegovo »evanđelje« nije nikakav apokrif. No to treba još dokazati. Opis događaja o gubavcu u novom »evanđelju« sličan je međutim u stilizaciji apokrifima. Kratki prikaz gubavčevih riječi, kako su ih zabilježili sv. Evanđelisti: »Gospodine, ako hoćeš, možeš me očistiti« (Mt. 8, 2; Mk. 1, 40; Lk. 5, 12), iskitio je pisac novog »evanđelja« ovako: »Gospodine Isuse! Kad sam jednom putovao sa gubavcima i s njima jeo u gostioni, postao sam i sâm gubav. Ako ti dakle hoćeš, bit ću čist!«

Zadnjih desetljeća nađeno je više papirusa, sličnih londonskom. God. 1897. našla su dva Engleza u Oxyrhynchus (donji Egipat) nekoliko papirusa t. zv. »Logia Jesu«, »Isusove izreke«. Papirusi potječu iz 3. stoljeća i sadržaju 7 »Isusovih« izreka. Prof. Gustav Krüger, priznati poznavač najstarije kršćanske literature, izjavio je o tim »Izrekama« ovo: »Ukoliko te izreke sadržaju nešto novo, nije ih Isus ni tako ni slično mogao izreći . . . Te izreke nisu također slobodan i od kanoničkih evanđelja neovisan izražaj o Isusovim djelima, kako su ona još u poapostolskoj Crkvi u predaji živjela. Mnogo je vjerojatnije, da su to samo izvaci iz kojeg apokrifnog evanđelja.«

U Beču postoji u zbirci nadvojvode Rainera također jedan papirus iz 3. stoljeća, za koji se ispočetka mislilo da je jedan od izvora sv. evanđelja. No stručnjaci su izjavili: »Ipak nije isključena mogućnost, da je taj papirus samo izvadak iz kojega našeg evanđelja ili pripada kojoj »harmoniji evanđelja«, a možda je pače izvadak iz koje homilije. Radi toga ne može se iz tog papirusa ništa važna zaključiti.«

Čini se, da će i Britski Muzej imati još mnogo muke, da dokaže dvije posljednje hipoteze g. Idris Bella. Možda ipak ne će moći tako lako mimoići onu prvu hipotezu. Moguće je, da postoje još i druge mogućnosti za razjašnjenje novog nalaza, koje, istina, ne će novom papirusu uništiti značenja, ali će mu barem oduzeti senzaciju »petog evanđelja«.

(H. Franke u »Kath. Kor.«)

DR. FANCEV O RADU ISUSOVACA ZA HRVATSKU NACIONALNU KULTURU.

(Fancev dr. F., Građa za povijest školskog i književnog rada isusovačkog kolegija u Zagrebu (1606— 1772). »Starine« Jugoslavenske Akademije 1934. — Primljeno u sjednici iste Akad. 17. XII. 1912. Prvi dio do g. 1720. s. 1—176.)

Pisac po prviput objelodanjuje: Povijest kolegija Družbe Isusove u Zagrebu — Historia Collegii Zagrabiensis S. I. — s popisom osoba i služba, od prvih njegovih početaka, što je za pouku i utjehu potomstva savjesno izradili članovi istog reda. Izvornik se čuva u Pešti, a broji 875 velikih stranica.

U uvodu pita dr. Fancev, kako to, da franjevački i pavlinski red, premda su kroz više stoljeća djelovali u sjevernoj Hrvatskoj, ipak nisu do početka 18. vijeka zahvatili u našu štampanu književnost; a i kratkotrajna javnost lepoglavske samostanske gimnazije biva opozvana onim časom, kad su škole u našim stranama počeli otvarati Isusovci.« »I u 17. vijeku, nastavlja on, kad će Isusovački red svoje djelovanje proširivati i na naše strane... Isusovci su svoje kolegije podigli u Zagrebu, Rijeci, Varaždinu, Osijeku i Požegi. Otada je školski, književni i prosvjetni rad kajkavske Hrvatske, više nego itko drugi pokretala Družba Isusova.«

Iz rečene povijesti vidimo, kako su Hrvati jedva dočekali isusovačke škole; ta već prve godine (g. 1607.) zagrebačka gimnazija broji 300 učenika (100 plemića i 200 pučana), a g. 1615. njih 400; kasnijih se godina broj učenika kretao između 500—600. *Hrvatsku narodnu knjigu*, veli dr. Fancev, početkom 11. vijeka probuđuje na novi život Nikola Krajačević D. I. († 1653.), na osobitu je visinu podigao hrv. kajkavsku knjigu 17. vijeka Juraj Habdelić D. I. (1609—78.), a nasljeđuje ih cijeli niz njihove redovničke braće. 150 hrvatskih Isusovaca stvorilo je 1000 književnih djela. (Por. Vel. str. Deželić, Isusovci u Hrvatskoj 1927. s. 28.).

»Da se u tim isusovačkim srednjim školama, nastavlja g. Fancev, ne samo poštivala već i unapređivala pismenost na narodnom jeziku, sasvim se lijepo razabire iz školskih knjiga, izdavanih za njihove potrebe... U njima se priređivale svake godine javne deklamacije i predstave, pa su baš tim radom udareni prvi temelji hrvatske dramske književnosti ovih strana.«

»Isusovci su napokon g. 1667. donijeli u Zagreb i prvu našu štampariju... Premda je cijeli prosvjetni i književni rad, možemo reći cijele Hrvatske za dva stoljeća najtješnje bio vezan s djelovanjem isusovačkog reda, ipak je ono još uvijek vrlo slabo poznato.« (Građa s. 1—2.)

Po svemu se vidi, da naša — Historia — ide među najvažnije izvore, što rade o prošlosti našega naroda. Poznati su nam i neki sastavljači — Historije — kao Juraj Habdelić, rektor kolegija i slavni pisac, Baltazar Milovec; ovaj je iskitio događaje od 1623. do 1673; za njima se reda još lijep broj zaslužnih historika, koje završuje Josip Mikoci — za g. 1772, čija je Hrvatska Povijest ponajbolje djelo, što je napisano prije 19. vijeka.

Dr. Fancev, muž veoma istinoljubiv i zaslužan za historiju naše književnosti, preštampao je iz — Historije — potpuni original za gg. 1606. do 1609. Od ostalih godina preuzeo je u svoju »Građu« sve podatke od neke važnosti, što rade o kulturnom djelovanju prve hrvatske i najznamenitije gimnazije 17. i 18. vijeka; istotako o književnom djelovanju njezinih članova-Isusovaca. (Novi-

ja je gornjogradska gimnazija nastavak isusovačke gimnazije; pa i sama naša univerza i njezina golema biblioteka podignute su na temeljima ovog isusovačkog zavoda i njegove knjižnice).

Historia nam iznosi pred oči, da nije »Crno sjeme Lojolovo« Hrvatima nametnuto, nego svečanim načinom pozvano od Ivana Draškovića, slavnoga bana (1595—1607.), koji je spasio hrvatsku samostalnost od madžarske najezde; zatim od zagrebačkog biskupa Šimuna Bratulića, od gradskog poglavarstva, a oduševljeno su primljeni od hrvatskog parlamenta i naroda god. 1607. (Historia - Građa s. 9.)

U Historiji će čitatelj naći, kako su Isusovci pokušali osnovati prvo hrvatsko sveučilište u Zagrebu, kad je rektor Filip Kaušić D. I. isposlovao 23. IX. 1669. od cara Leopolda I. za zagrebačku gimnaziju sva prava i povlastice Bečke univerze, a potvrdio ih hrv. parlamenat. (N. dj. 105.)

Radnja dra Fanceva daje nam objektivan kriterij, kojim ćemo lako ocijeniti vrijednost i znanstvenu osnovanost raznih tvrdnja, koje su možda dosegle svoj vrhunac u izjavi bivšeg ministra Tomašića u slavu stogodišnjice gimnazije u Nišu 1933.; da hrv. stare gimnazije nisu ništa učinile za narodni jezik itd.; ili u deklamacijama drugoga jednog gospodina, da Isusovci moraju »zatomiti svaki individualitet . . . biti pokorni kao lešine . . . da u svoje djelovanje ne mogu da unesu ništa svoga pa ni nacionalnog . . . njihova je protunacionalnost i danas ista . . . zato ih je hrv. sabor izagnao prije 60 godina.« Rad dra Fanceva vrijedan je svake pažnje i svakoga priznanja, jer obara iz prsta isisane i toliko puta prepisivane, pod plaštem znanosti iznošene krilatice i stoji samo u službi istine.

N. Maslać D. I.

KATOLIČKE SMJERNICE

EUHARISTIJSKI KONGRES U LJUBLJANI.

Svojim vanjskim sjajem, savršenom tehnikom nadmašilo je to slavlje Euharistije sve dosadašnje priredbe u našoj zemlji, a svojim dimenzijama može se taj euharistijski kongres mirne duše staviti uz bok kongresima drugih velikih naroda. Njima je bio sličan i time, što je sv. Oca zastupao (po prvi puta kod nas) kardinal a latere, Nj. Uzoritost kardinal Hlond, te time, što je službeni organ sv. Stolice »L'Osservatore Romano« poslao posebnoga svojeg dopisnika u Ljubljanu, da mogne što autentičkije izvijestiti katolički svijet o slavlju euharistijskog Boga u našim stranama.

Iako je pobudno i lijepo i opravdano, da se što većim vanjskim sjajem oda javna pošta Bogu našemu; iako je za tehniku najveća čast, ako može da zakorakne u samo Svetište te se ondje pokloni prvom i najvećem Graditelju, ipak je glavna slava Boga našega u dušama, u najintimnijim, ličnim djelima pojedinčevim. Vanjsko štovanje baš i ide za tim, da probudi to najsuverenije ljudsko i stavi u službu Krista Kralja. Bez toga suverenoga ljudskog elementa, bez te osobine, lične note i ličnoga tributa lako se ostaje kod puke formalnosti. Stoga Permanentni odbor za euharistijske kongrese sa svojim gorljivim predsjednikom, preuzv. g. drom Srebrnićem, na čelu nastoji taj najvažniji plod

euharistijskoga kongresa zbiti u posve konkretne ciljeve, prema kojima želi da se uprave osnovni i najvrijedniji elementi euharistijskoga slavlja u privatnom i javnom životu, te mu rezolucijama osigurati što veći i širi utjecaj i što dublju trajnost. S euharistijskoga kongresa u Ljubljani želi da uberemo plod, izražen ovim rezolucijama:

1. Proti sekularizaciji dana Gospodnjih.

Delegati svih biskupija u zemlji kao članovi Permanentnog Odbora za euharistične kongrese, sakupljeni na svojem sastanku u Ljubljani dne 28. VI. 1935., zahtijevaju, da nadležne državne vlasti apsolutno vode računa o tome, kako bi dani Gospodnji ostali potpuno rezervirani svrsi, za koju su po Božjem zakonu određeni, a svrha im je ne samo vršenje odnosnih vjerskih dužnosti, nego njegovanje vjerskog života uopće. Stoga osuđuju »Zakon o obaveznom tjelesnom vaspitanju« i dotičnu »Uredbu o osnivanju i radu prazničnih tečajeva«, ukoliko se u njima svrha, kojoj su dani Gospodnji isključivo posvećeni, mimoilazi. Ima radnih dana na pretek na raspolaganju, da se mogu ciljevi spomenutog zakona i uredbe nesmetano postizavati.

Pozivlju se također svi nadležni faktori, da paze, e bi se javni, osobito omladinski nastupi, samo utoliko dozvoljavali, ukoliko je vršenje vjerskih dužnosti učesnicima katoličke vjeroispovijesti bezuvjetno omogućeno i zajamčeno. Inače je obilježje takvih priredba u najmanju ruku amoralno, što treba sa stanovišta Božjih interesa apsolutno pobijati.

2. Proti profanaciji dana Gospodnjih.

U vezi sa značenjem i zadacima euharističnog kongresa smatra Permanentni odbor euharističnih kongresa shodnim napose predložiti Katoličkoj Akciji u zemlji, da sa svim sredstvima, koja su njoj na raspolaganju (vjersko prosvjećivanje, novine, predstavke, posredovanje itd. itd.) uklanja i pobija profaniranje dana Gospodnjih, što nažalost zapažamo u provođenju sporta, turizma, namještavanja ferijalnih kolonija, u priređivanju popularnih vlakova, u kupališnim prilikama, kod izleta, u održavanju sajmova itd., jer je zakon Božji, da se dan Gospodnji posvećuje pa prema tome to i samo narodno blagostanje zahtijeva.

3. Za popularizaciju euharistijskog odgoja.

Permanentni odbor euh. kongresa u Jugoslaviji duboko je uvjeren, da bi se mnogo doprinijelo euharistijskom pokretu:

a) kad bi se u svakom vjerskom i katoličkom udruženju uopće osnovala posebna euharistijska sekcija. Neka ne bude nijednog katoličkog udruženja bez euharistijske sekcije;

b) kad bi se sve javne katoličke priredbe bez izuzetka spajale ne samo s javnim korporativnim učestvovanjem kod službe Božje, nego i s javnim korporativnim pristupom svojih učesnika k sv. Pričesti;

c) kad bi se sustavno kod svih nabožnih priredbi (trodnevnice, duhovne vježbe, tečajevi za majke, muževe, omladinu, djecu itd. itd.) održavala posebna predavanja s odnosnim praktičnim pobudama za euharistijski život.

4. Za zaštitu euharistijskog odgoja.

Permanentni odbor za euharistijske kongrese u Jugoslaviji gleda za provođenje euharistijskog pokreta jednu od najvećih zapreka u tome, što se u mnogim udžbenicima na našim školama, osobito u udžbenicima za historiju, zoologiju, etnologiju, pedagogiku i slično, iznašaju nauke, koje šire ne samo posve iskrivljene poglede na Crkvu, nego i potkopavaju objavljene vjerske istine te se čak često očito kose s njima. Permanentni odbor s najvećim žaljenjem sve to konstatuje i s ogorčenošću osuđuje te zahtijeva od nadležnih državnih faktora, da se ti udžbenici smjesta iz škole uklone, jer su u potpunoj opreci sa snošljivošću, koju inače državni zakoni u odgoju toliko preporučuju, ali se nažalost, kad se radi o katoličkoj nauci, to ne provodi.

Mi sa svoje strane molimo Gospoda: Faxit Deus — Dao Bog! Qui habet aures audiendi, audiat — Tko ima uši da čuje, neka čuje!

NAROD I VJERA ILI LJUBAV PREMA DOMOVINI I DRŽAVI

Friburški nadbiskup Gröber održao je govor pred svojim svećenstvom u kojem je rekao: »Ljubav prema domovini nalazi svoje granice u odnosu čovjeka prema Bogu, a taj se odnos protivi obožavanju države ili naroda. Crkva čuva vječnu istinu i stoga je namijenjena svim ljudima. Zato se ne smije govoriti o »njemačkom« kršćanstvu, jer bi to bila falsifikacija kršćanstva; s istog razloga ne valja ni sanjati o narodnoj crkvi, rastavljenoj od Rima. Državna je cjelovitost opravdana, dok država ostaje na svojem podnožju; ali izvan toga prestaje svako njezino pravo. — Uz ljubav prema domovini mora biti mjesta i za ljubav prema vlastitoj osobi i prema bližnjemu, prema drugim narodima. — Kršćanski moral i savjest postavljaju također svoje granice, n. pr. u demografskoj politici i eugenici, protiv nekršćanskih načela. I kršćanska pedagogija stavlja Boga iznad naroda a dušu iznad tijela, t. j. ima svoje zahtjeve ili granice.

Mgr. Baumann, pomoćni biskup u Paderbonu, rekao je mladim katolicima: »Misionari su nekoć našim pređima uime apostolâ donijeli evanđelje, taj najveći dar što možemo pomisliti. Oni nijesu porušili germanizam, nego su ga oplemenili i razvili. Crkva je svagda u narodima gojila ljubav prema narodu, domovini, zemlji i jeziku. Tko to niječe, taj ne poznaje povijesti. Kršćanski misionari nijesu samo učili moliti, nego i raditi na svim područjima umnog i materijalnog rada. U vjeri su plemena širom Germanije našla vezu jedinstva, koje ih je slilo u »njemački narod«. Kršćanska su nabožnost i njemačka ozbiljnost u potpunom skladu stvorili divna umjetnička djela. Ne treba nam nove vjere, koja bi njemački narod uputila k novom napretku. Mi katolici ulazimo u nova vremena s pouzdanjem u staru vjeru. Kako su naši pređi vidjeli u Kristu svog Gospodara i pošli za njim i u smrt, tako i mi gledamo u Isusu propetom svog vođu prema nebu, te mu se i mi zavjetujemo, da ćemo apsolutno u nj vjerovati do zadnjeg svog daha, i da ćemo vazda ostati privrženi Crkvi, koju je On ustanovio. Tko je vjeran Kristu i Crkvi, mora ostati i uz Papu i uz biskupe, kada progovore, jer oni hoće samo da očuvaju čistu nauku Kristovu. Biskupi vrše svoju dužnost, kad opominju da treba poštivati kršćansku vjeru. Neka i vjernici također vrše svoju dužnost.«

KNJIŽEVNOST

Gerster a Zeil O. M. Cap., Iesus in ore prophetarum. Tractatus vaticiniis messianicis iuxta s. Bonaventurae doctrinam exoratus (str. 236), Marietti — Torino.

Kršćanski će apologete s veseljem pozdraviti ovo djelo. Tu se opisuje, kako su se na Isusu ispunila mesijanska proročanstva. U I. dijelu navode se proročanstva, koja opisuju Mesijin rod, obitelj, vrijeme i mjesto rođenja, da će se roditi od Djevice; unaprijed se opisuje njegovo djetinjstvo; on će biti Kralj, Učitelj, Svećenik; zatim se niže muka, smrt i zasluge muke i smrti Mesijine; uskrsnuće, uzašašće; Mesija je Bog, a njegovo će sveto kraljevstvo obuhvaćati sve narode. U II. dijelu govori se, kako se sve to ispunilo na Isusu.

A. Alfirević D. I.

Varceno — Loiano O. P. Cap., Institutiones Theologiae Moralis ad normam Juris canonici. Volumen primum: Theologia fundamentalis (VII + 492 str.), Marietti — Taurini 1934.

Ova je »Theologia (moralis) fundamentalis« prvi svezak velikog djela, od kojeg su tri ostala sveska na omotu oglašena kao »sub prelo«. Dok prvi svezak raspravlja »de principiis theologiae moralis«, drugi svezak ima obuhvatiti »de virtutibus theologicis« i »de praeceptis decalogi«, treći pak »de justitia et jure et de contractibus« i »de statibus particularibus«, a četvrti »de Sacramentis et de censuris«.

U priloženom prospektu veli se, da je djelo kanoti kruna i svršetak profesorske djelatnosti, koju je netom preminuli autor vršio gotovo kroz 30 godina. Ovaj prvi svezak, mimoišavši posebnu raspravu »de fine ultimo supernaturali«, veoma opširno obrađuje četiri traktata 1. de actibus humanis, 2. de legibus, 3. de conscientia, 4. de peccatis.

Autor vrlo lakim slogom jasno i temeljito raspravlja o pojedinim pitanjima, navodeći različita mnijenja, u kojima redovito nedvojbeno izjavljuje, što sam drži za istinu ili barem za vjerojatnije. Svom odlučnošću brani on čisti i solidni probabilizam kao jedini opravdani moralni sistem, po kojem se iz spekulativne sumnje, isključivo o dopuštenosti kojega čina, može doći do savjesti praktički sigurne. I pošto je taj sistem solidno obranio, ovako daje oduška svojoj vrućoj želji: »... ardentia vota sunt facienda, ut tandem aliquando finiantur factiones, et omnes theologi animo sincero et concordi ad majorem Dei gloriam et salutem animarum adhaereant probabilismo et sic triumphat veritas et cessentur inutiles contentiones. Quod faxit Deus! Nunc enim majora premunt, nempe contra neopaganismum viribus unitis acriter decertandum est.« (n. 320. pg. 363.)

Malo dalje (n. 323.) pisac ovako kratko i dobro razlaže quaestionem quoad dubium facti: »Alibi diximus dubium facti per se seu natura sua esse dubium practicum, cum generatim in hoc dubio rationes deficiant ad assensum inclinandum alterutri contradictionis parti; quare ob hanc rationem in dubio facti generatim pars tutior est sequenda. Verum quando dubium facti respicit solum honestatem actionis, saepe ope principiorum reflexorum et praecipue ope principii praesumptionis fieri potest dubium positivum et probabile, seu ut alii dicunt, fieri potest dubium *juris;* et tunc etiam dubio facti applicari possunt principia probabilismi.«

U diskutiranom pitanju de moralitate actum externorum (n. 85—86) autor najprije vjerno prikazuje mnijenje tomista i njihove dokaze, onda protivno mnijenje (Sporer - Bierbaum I, n. 208) uz skolastičke dokaze. Dalje se bavi replikom tomista i konačno konstatira, da je to *lis de verbis:* »In sententia igitur thomistarum actus externus nihil *formaliter* et per se addit actui interno, sed *materialiter* tantum et per accidens locum dat moralitati magis extensae et intensae; a quo conceptu non re sed verbis tantum discrepare videtur sententia opposita, ut ex ejus probationibus erui potest, quae reipsa nonnisi accidentalem moralitatis diversitatem attingere videntur.«

Tisak je knjige veoma lijep i pregledan nalik na onaj u knjizi Noldin - Schmitt, samo što mnogo više upotrebljava slova *minuscula.* Oprema je dobra. Vrijedno je, da se djelo u istom duhu što prije dovrši, ili bolje da reknem: Tri ostala sveska neka se na temelju gotovog rukopisa pokojnog autora što prije izdadu. *I. P. Bock D. I.*

Alajbeg Ml., Na putu u svetište (148 str.), »Novo doba« — Split 1935.

Kako na mnogim drugim područjima, tako je i na području sjemenišne odgoje i brige za sjemenišnu mladež, za koju se Crkva s tolikom ljubavlju brine, naša domaća književnost dosta oskudna. Stoga će svaki iskreni prijatelj sjemeništaraca s veseljem pozdraviti ovu knjigu katehete vlč. g. Alajbega. Pisac doduše veoma skromno smatra svoj rad »rukovetom klasja, što je Ruta Moapkinja popabirčila po tuđim njivama«, ali jedno će sigurno svaki mladić, kojemu je knjiga namijenjena, osjetiti kao sasvim originalno i novo, a to je ona posebna ljubav, puna razumijevanja za nj i njegove probleme, ljubav i razumijevanje, koji probijaju kroz svaku stranicu i kroz svaki redak knjige, a ta se ljubav i to razumijevanje ne da »popabirčiti« ni na čijoj njivi, ako ne raste u vlastitom srcu. Stoga se i ja nadam, da će »krasno . . . to djelce, puno zdrave i slatke hrane za duh i srce seminaraca, . . . uistinu osvojiti srce cijele duhovne mladeži.« Za eventualno drugo izdanje primijetio bih tek to, da treba ukloniti neke provincijalizme i provesti dobru korekturu, jer djelce upravo vrvi tiskarskim pogreškama. *K. Grimm D. I.*

Ivšić dr. M., Socijalni duh i lijepa knjiga. (47 str.) Zaklada Nar. Novina. Zagreb 1933.

Značenje i djelovanje lijepe knjige bez svake je sumnje u životu vrlo veliko. Ona širi ideje i reforme apstraktnih i dubokih mislilaca među mase, poučava i odgaja u dobru ili zlu tisuće i tisuće. Njezino socijalno djelovanje također je vrlo znatno. Upravo taj odnos lijepe knjige i socijalnog duha nastoji učeni autor teoretski prikazati u ovoj monografiji.

Najprije pokazuje zadaću i svrhu umjetnosti, koja bi bila u tome, da diže i oplemeni čovjeka, zatim raspravlja o odnosu sadržaja i forme, o realizmu i idealizmu, tendenciji u umjetnosti, o važnosti kritike, te spremi i sposobnosti kritičara, i drugim problemima umjetnosti. U svim tim pitanjima daje autor jako dobre smjernice i poticaje umjetnicima za stvaranje, a kriticima i publici načela, prema kojima da sude i primaju umjetnička djela.

Autor zastupa svuda strogo etička načela u umjetnosti. Traži uvijek neku lijepu i plemenitu svrhu od umjetničkog djela (ta doduše mora da izlazi neprisiljeno iz stvari same); dakle odlučan protivnik artizma. Tu zahtijeva možda malo previše. On piše naime o socijalnom duhu u književnosti, te ima katkad jedino to na umu; svi se literarni teoretici ne će zacijelo složiti sa autorom na pr. u tom, da »prvotno ostaje uvijek za umjetnika, da on bude nosilac i stvaralac socijalnih ideja, koje će otkrivati sve unutrašnje slike čovjeka« (str. 16.). Bit i prvotna zadaća umjetnosti nije upravo to socijalno djelovanje; ona ima i drugih zahtjeva i prava.

Cijela je monografija pisana vrlo logički i jasno, živahno, s mnogo poleta, jačine u jeziku, i može se smatrati zaista dragocjenim prilogom za studij socijalnog pitanja i literarne teorije. *B. D. I.*

Ivšić dr. M., Smjernice naše gospodarske politike (31. str.) — Zagreb 1934.

Poznati sociolog dr. Ivšić utvrđuje znakove sadašnje svjetske gospodarske krize i postavlja smjernice ekonomske politike Jugoslavije.

U šest zbijenih poglavlja iznosi temeljne zahtjeve planskoga ekonomskog rada: 1. Uspostavu ravnoteže proizvodnje i potrošnje vlastite robe, 2. uspostavu ravnoteže cijena robe i kupovne snage, 3. ravnotežu upotrebe radne snage, 4. prirodnu ravnotežu putem saobraćaja politike, 5. ravnotežu novčanoga opticaja i prirodnog razvitka, 6. ravnotežu ekonomske i socijalne politike.

Knjiga se odlikuje konkretnošću, neposrednošću, poznavanjem stvari, koje obrađuje. Ona vodi računa o prilikama i stanju, kakvo je baš tu, i kritički nam pruža pravac boljeg ekonomskog razvoja.

Odbija kapitalizam, sistem iskorišćivanja i uništavanja ekonomsko i socijalno slabijih i pojedinaca i cijelih naroda, odbija imaginarnu i kolektivističku mašinu, koja prisilno podvrgava pojedinca na nekakav društveni i gopodarski red te ističe: »Novo vrijeme nema zato da bude niti u ekstremima gospodarskog individualizma, a niti u ekstremu gospodarskoga kolektivizma. Novo vrijeme ima da uredi cijeli privredni život u skladnoj sintezi individualnih i socijalnih interesa.«

Knjigu je vrijedno pročitati i stručnjaku i lajiku, naprosto svakome tko se zanima socijalnim pitanjima, bez obzira da li se slaže sa svim pojedinostima, koja ona iznosi. *I. Oršanić.*

Kalendar Srca Isusova i Marijina za g. 1936., izdaje Uredništvo »Glasnika Srca Isusova«.

Može se mirne duše reći, da je »Kalendar Srca Isusova i Marijina« za 1936. godinu prava akvizicija za našu hrvatsku katoličku kalendarsku literaturu. Ako je zadaća pravoga kalendara, da narodu u najbližoj i najdražoj mu formi dade zdrave i solidne pouke, tad ovaj kalendar ne da nikomu preda se. Dosta je samo spomenuti prinose dra Brajše o blagoslovu djece ili msgra dra Gunčevića o mješovitim ženidbama ili Romićev o psovki! Akoli je kalendaru zadaća to, da narodu širi horizont otvarajući knjigu povijesti ili života velikih njegovih sinova, eno članka nadbiskupa dra Šarića o pok. nadbiskupu Štadleru ili prof. Žanka o Zvonimirovoj zavjernici; akoli opet to, da plemenito zabavi, eno »Leta u pakao« i sl.; akoli napokon, da odgaja zdrav ukus, eno mu prave galerije slika, koja je tehnički upravo neobično dotjerana i vrlo sretno probrana. Članci o Katoličkoj akciji, o Petru Barbariću, o mučenicima papinstva orijentiraju i povezuju opet narod sa životom Crkve, koji vjekovima već pulzira uvijek novom snagom i novom ljepotom. Od srca želimo, da tome prekrasnom kalendaru budu otvorena sva vrata diljem naše domovine. Naručuje se kod »Uprave Glasnika Srca Isusova«, Zagreb I/147., a stoji samo 10 dinara. *K. Grimm D. I.*

Lemoyne I. — Cerìa E., Don Bosko. 8° (str. 314). Tiskara Narodne Prosvjete — Zagreb 1934.

Snažan je u čovjeka osjećaj i težnja za nečim natprirodnim, božanskim. No, budući da smo tako ukopani i okovani u sjetilno i materijalno, ta čežnja za višim često je prigušena, a spoznaja svega duhovnog svedena samo na daleku slutnju. Zato je upravo golema sreća i izvanredna vanjska milost kad nađemo čovjeka, koji je usko sjedinjen s Bogom, te upravo osjećamo i doživljujemo strujanje božanskog života milosti, koji zahvaća i prelazi na nas; mi se osjećamo potaknuti k višemu, ćutimo utjehu i slast, sigurnost i jamstvo za objektivnost istina i naših načela više nego li možda iza studiranja ne znam koliko filozofskih dokaza i teoloških rasprava. Nešto slično imamo i onda, kad samo u duhu doživljavamo sve to, čitajući naime misli, želje, težnje i napore duša bliskih i milih Bogu.

Te osjećaje, pobude i korist imat će i oni, koji budu čitali ovaj život sv. Don Boska. Naš je on suvremenik, čovjek sa svim ljudskim osjećajima i svojstvima za sve — upravo genijalan — i taj čovjek osjeća se privućenim Bogu, provodi potpuno u život kršćansku nauku i načela svetaca. Zaborav na se, velikodušnost u žrtvi, pouzdanje i predanje u Providnost njegove su karakterističnije oznake. Plemenit, veseo, ljubi mladost, piše djela, osniva svoj red, radi i žrtvuje se do zadnjih sila. Sve je to prikazano u ovom životopisu konkretno — crtica za crticom — uvjerljivo i pobudno. U prijevodu ima nekih neobičnosti, no u glavnom se čita lako. *J. Badalić D. I.*

Talija U., Isus Krist u svijetlu trijezne i netrijezne kritike. (8°, str. 156), Hrvatska Tiskara Dubrovnik 1933.

Ova knjiga O. Talije može mnogo pomoći inteligenciji u vjerskim pitanjima, olakšati im i ojačati uvjerenje o historijskoj pojavi Krista i božanskom porijetlu njegove nauke. Auktor donosi u ovoj apologetici najprije t. zv. moralne dokaze za božanski izvor kršćanstva, a to je njegovo brzo širenje uz tako neznatna sredstva protiv pobune strasti i tolikih vanjskih neprijatelja. Auktor najprije prikazuje protivničke teorije, a onda ih pobija i pokazuje historijske istine kršćanstva. Tako opovrgava nauku Gibonovu, Harnackovu, Renanovu, Straussovu itd. Uz gotovo svako poglavlje ima na koncu »Prilog«, u kojem se prema vrelima tumače ili pobijaju teorije protivnika. Cijela je knjiga pisana živahno, uvjerljivo i s mnogo poleta. Kome jezik ne bude smetao, imat će od te sadržajem vrlo vrijedne knjige mnogo koristi i mnogo će naučiti o postanku i istinitosti kršćanstva te o njegovom božanskom začetniku. *J. Badalić D. I.*

»Ars sacra« (J. Müller — München), izdaje ove lijepo opremljene knjižice.

1.) Meine Mutter. P. Springer O. P. opisuje zanimljivim načinom razne zgode svog života, što ih je sproveo uz svoju majku i s velikim se poštivanjem sjeća ljubavi, kojom ga je ljubila. Vrlo poučno štivo za svaku kršćansku majku.

2.) F. Astruc. Das Leben eines wahren Christen eine immerwährende Messe. Pisac nas potsjeća na ono veliko dostojanstvo, do kojeg smo uzdignuti po sv. krstu, kad smo po riječima sv. Petra postali sacerdotium sanctum. Svaki je čovjek već po krštenju u neku ruku svećenik te je dužan tako živjeti, da mu sav život od rođenja do smrti bude jedna jedina sv. Misa. Auktor nas potanko upućuje, u čem se sastoji prikazanje, pretvorba i pričest te duhovne Mise. Preporučuje se svima, osobito onima, koji nastoje oko dubljeg unutarnjeg života.

3.) Josefine Gräfin Lerchenfeld, Frau Lia und der Knabe mit den Gerstenbroten. To je zanimiva pripovijetka, kojoj je građa uzeta iz evanđelja, a svrha joj je, da pouči ljubitelje Isusove, gdje će Isusa naći i kako će ga skloniti, da se k njima svrati. Preporuča se.

4.) Dechant Josef Minichthaler, Heute ist diesem Hause Heil wiederfahren. Knjižica govori o najnovijem načinu poštivanja presv. Srca Isusova, o posveti obitelji božanskom Srcu: kad je nastala i kako se razvila ta pobožnost, koji su joj plodovi i kojim se obredom posveta obavlja. Uzevši u obzir veliku želju sv. Crkve, da Krist u obiteljima zavlada i kraljuje, vrlo je poželjno, da se to djelo što više u narod raspača.

5.) Bischof J. M. Sailer, Kleine Bibel für Kranke und ihre Freunde. Nikad nije čovjeku tako nužna nadnaravna pomoć: svijetlo, jakost i utjeha, koliko u posljednim časovima života. Tu pomoć uvelike pruža ova knjiga, u kojoj bolesniku govori gotovo isključivo sv. Pismo i liturgija, dakle Bog sam i Crkva njegova. Preporučamo. *J. Ivčić D. I.*

Der große Herder. X. svezak novog leksikona. Reue — Sipo. (Leks. 8° — VI. str., svega 1892 slike, 1728 stupaca i 122 stupca priloga) Freiburg 1935.

Vanrednom brzinom slijedi svezak za sveskom ovoga monumentalnog djela Herderova, što je očit znak, kako je firma s brojnim stručnjacima već izdaleka sve dobro pripravila. Još 2 sveska imaju izaći, pa će biti »Veliki Herder« sa svojih 12 svezaka i jednim ovećim atlasom posve gotov.

Između velikih uokvirenih članaka da istaknemo Rokoko, Romantik, Röntgenstrahlen, Rundfunk, Säuglingspflege, Schauspielkunst, Schicksal, Schi und Schilauf, Scholastik, Schöpfertum, Der schöpferische Mensch, Schule, Schulkind, Schwimmen und Schwimmsport, Seele, Segeln, Selbstbildung und Selbsterziehung, Siedlungswesen . . . Već ove krilatice i dodane slike pokazuju »nova et vetera«, što ih u obilju pruža općinstvu i ovaj svezak.

Od šarenih priloga spominjemo: Rhein, Rinder, Rom, Rußland, Sahara, Salzkammergut, Schmetterlinge, Schnee, Schreibmaschine, Schweiz, Semmering, Singvögel; između znameniti ljudi ističu se oba Roosevelt-a, Rosegger, J. J. Rousseau, Rubens, Ruskin, Sailer, Savonarola, Schopenhauer, Schubert, Shaw, Siemens. Drugi su zanimljivi članci: »Römische Kunst und Literatur«, Rumänien, temeljit prikaz ruskog pučkog karaktera uz bitne crtice ruskog značaja, San Francisko, Salzburg, Schiffahrt, Schiffbau, Schiller, Seligkeit, Sibirien, Siebenbürgen, Silber. Kulturni članci drže se katoličkog stanovišta. Praktični članci n. pr. pod riječima »Samen«, »Salz« ne donose samo ono, što je vrijedno znati sa znanstvenog gledišta, nego se bave i vrtlarskom i gospodarskom stranom tih stvari. Želimo tom remek-djelu što skoriji svršetak i zahvalan odziv. *I. P. Bock D. I.*

Schilgen H. S. I., In der Schule Loyolas: Der Gedankengang der Ignatianischen Exerzitien. (Gr. 8 XII + 272) Herder — Freiburg im Breisgau 1934.

Duhovne vježbe sv. Ignacija nisu knjiga, koju je dosta uzeti u ruke, mirno pročitati i opet odložiti u uvjerenju, da smo njezinu glavnu misao razumjeli i iscrpli njezin sadržaj. Sv. Ignacije ne razvija u njoj opširno svoje

misli, ne daje iscrpljiva razmatranja o pojedinim vjerskim istinama niti posebice pokazuje logičku i psihološku vezu između pojedinih njezinih dijelova. I važnija razmatranja samo su u glavnim potezima skicirana, daju tek okvir, unutar kojega treba da se kreće misao onoga, koji duh. vježbe vrši. Zato se može dogoditi, a često se stvarno i događa, da mnogi u knjizi duh. vježbi ne nalaze onoga, što se o njoj pripovijeda; da u njoj ne vide one logičke i psihološke povezanosti između pojedinih dijelova, one jedinstvenosti, iz koje ponajviše i proistječe jakost duh. vježbi. Zato ćemo uvijek s radošću pozdraviti djela, u kojima nam oni, koji su tu toliku slavljenu knjigu proučili, koji su osim toga duh. vježbe sami po više puta u nutrini svojoj proživjeli, a i drugima ih davali, potanje razvijaju ideje ignacijevskih duh. vježbi. To ovdje čini Hardy Schilgen, pisac više vrlo raširenih ćudoredno-uzgojnih djela za omladinu. (Jedno od njih »Ti i ona« prevedeno je i na hrvatski.)

Sam pisac u predgovoru ističe, u čem je glavna osebina, kojom se ovo djelo razlikuje od drugih sličnih. To je kroz cijele duh. vježbe dosljedno provedena misao, da je svrha stvorenja: *proslaviti Boga žrtvom potpune predanosti.* » . . . pričinilo mi se, da ova misao izvrsno izražava ono, što sv. Ignacije hoće. Što sam dulje o njoj razmišljao, to prikladnijom mi se ukazala, nesamo da razvijem što snažnije istine fundamenta, nego uopće kao osnovna misao vodilica, koja bez nategnutosti dolazi do izražaja u svim razmatranjima. Bio sam upravo zapanjen, kako se u svijetlu te ideje na neočekivani način može pokazati čitava struktura duh. vježbi, a napose značenje najvažnijih razmatranja.« I tako Schilgen na temelju ove misli razvija sva razmatranja i povezuje ih u jednu cjelinu. Usto se dakako osvrće neprestano na duh. potrebe savremenog čovjeka, pa u svoja razglabanja unosi i mnogo apologetike.

Knjiga nije pisana, kako to inače češće biva, za izvjesnu vrstu ljudi, zato će se njom lako i s velikom korišću moći poslužiti svako, kojemu je stalo, da bolje i potpunije shvati duh. vježbe sv. Ignacija. *I. Kozelj D. I.*

Stockums, Dr. W.: Der Beruf zum Priestertum. Gedanken und Erwägungen für Theologen und Priester. 8° (VIII u. 260 S.). — Herder i/B., 1934.

Visoka je služba i moć svećenika, ali i dubok ponor za pad; on uživa svu utjehu vjere i višeg duševnog života, ali ćuti i osjetljivu žrtvu svojih udobnosti i zahtjeva prirode; on je osoba povjerenja i ljubavi, ali i predmet mržnje i prezira. Tko ne bi poželio toliku čast i sreću, ali tko da se usudi uzeti na se tolike poteškoće, pregaranja i odgovornost? Odgovor na ta pitanja daje ova knjiga posvećenog biskupa kölnskog. On raspravlja u njoj o značenju zvanja, o potrebi pozvanja u svećenički stalež, o svojstvima i tipovima zvanja, o njegovim znakovima, a to je čista nakana (ljubav prema Kristu, Crkvi i ljudima), o nutarnjoj sklonosti prema svećenstvu, o intelektualnim, ćudorednim i zdravstvenim svojstvima potrebnim za nj. Napokon o značenju i dužnostima celibata. Sve je to pisano mirno, trijezno, jasno, toplo, bez zakučastih pitanja i problema. Vrlo poučna knjiga za teologe i one mladiće, kojima nije jasno, da li bi se predali svećeničkom staležu, da se ne prenagle ili da ne odbiju veliki božji dar; vrlo praktična i korisna za sve odgojitelje svećeničkog podmlatka, a i za one katoličke lajike, koji imaju posla s mladeži i utjecaja na nju.

J. Badalić D. I.

Volksbrevier, bearbeitet und herausgegeben von der Abtei Seckau. Zweite Auflage. Verlag der Abtei Seckau in Steiermark.

Idealan je molitvenik za kršćana brevijar, koji je molitvenik Crkve, mističnog tijela Kristova. Ima i danas obrazovanih svjetovnjaka, koji mole brevijar, bilo na latinskom jeziku bilo u svom materinjem. Tako imaju na pr. Nijemci preveden cio brevijar, što ga mole svećenici i redovnici. Zaslužna opatija Sekavska izdala je i za puk priređene brevijar. Taj je brevijar, razumije se, skraćen, da ga može moliti i obični vjernik. U njemu se nalaze crkvena jutarnja i večernja molitva (prvi čas i povečernja) i ostali molitveni časovi s himnima i psalmima i najljepšim čitanjima najvećih blagdana. U tom su brevijaru i liturgijske molitve, prije i poslije jela, na putovanju, za umiruće, 7 pokorničkih psalama. Brevijaru je dodan naputak kako se moli. Najtoplije preporučujemo taj Volksbrevier onima, koji su vješti njemačkom jeziku.

B. Strižić D. I.

Fanfani L. O. Pr., Catéchisme sur l' état religieux (210 str.) Marietti — Torino-Roma 1934.

Katekizam o redovničkom staležu prema zakoniku crkvenog prava za novicijate. Francuski prijevod talijanskog izvornika potječe iz pera jedne sestre dominikanke i nosi na čelu preporuku preč. Oca generala Gillet-a O. Pr.

Zgodna je misao bila, da se izdade poseban katekizam o redovničkom staležu za novicijate, osobito u naše vrijeme, kad su novi crkveni zakoni i po njemu također rimski Zbor za redovnike u mnogočem silno promijenili crkveno pravo, što se tiče redova i kongregacija. Katekizam o. Cotel-a D. I. o redovničkim zavjetima zastario je međutim; osim toga ovaj novi katekizam o redovničkom staležu obrađuje širi predmet, jer se ne govori samo o zavjetima, nego se ujedno bavi biti i jezgrom redovničkog staleža, razlikom između pravih redova i kongregacija pa i ovdje opet razlikuje kongregacije juris pontificii i kongregacije juris episcopalis; pače bavi se i pobožnim udruženjima, koja žive u zajednici bez zavjeta ili samo s privatnim zavjetima.

Uopće pisac dosta iscrpljivo prikazuje na temelju nauke sv. Tome i crkvenih naredaba sve ono, što redovnici i redovnice treba da znadu o svom staležu i njegovim dužnostima, pravima, povlasticama i silnim duhovnim probicima. Kod mladih novaka i novakinja trebat će dakako postepeno i uz izbor najvažnijih naputaka postupati, dok ne budu zreli za shvaćanje težih juridičkih stvari. Zgodno se na dosta suhoparni katekizam nanizuje pri koncu sočni dijalog svete Katarine Sijenske o redovničkom savršenstvu, preveden na francuski jezik od Oca Bernadot-a, O. Pr. Djelce preporučujemo ne samo novicijatima, nego svim redovničkim zadrugama. *I. P. Bock D. I.*

L. de Grandmaison S. I., Ecrits spirituels (8° str. 318), Beauchesne — Paris 1933.

Zaista je nešto veliko, što nam je Bog dao, da možemo s njime surađivati na spasavanju duša. To nam napose dolazi do svijesti u vrijeme, kojega je značkom »Katolička Akcija«. No apostol kao suradnik Božji mora također da radi svojim silama, da se služi svojim sposobnostima, a usto mora da bude — instrumentum coniunctum cum Deo — oruđe, koje je vazda sjedinjeno s Bogom: sve to nije baš laka stvar. »Kako ostati u svijetu, a ne biti od svijeta; kako biti neprestano sjedinjen s Bogom u kontemplaciji, a opet uvijek aktivan? Kako spojiti vanjsku slobodu, koja je nužna apostolu, s nutarnjom ovisnošću

o Svetom Duhu; svestranu samozataju sa svojstvima privlačivosti? Kako razvijati svoje osobne darove?« Ove gotovo paradoksne probleme rješava P. Grandmaison u svojim konferencijama, što ih je od 1912.—1927. davao članovima Udruženja sv. Franje Ksav., koje je on sâm utemeljio i vodio; članovi su se toga društva potpuno predali apostolskom životu.

Pisac govori o samom apostolatu: čovjek radi s Bogom. Zatim općenito o uvjetima pravog apostolskoga života: o ljubavi prema Bogu i prema dušama, o čistoj nakani u apost. radu, o sjedinjenju s Bogom. Da se zadrži i još uveća pravi apost. duh nužna su sredstva: samozataja i molitva — zato nekoliko napomena o virtualnoj, metodičkoj i afektivnoj molitvi. Na koncu se osobito ističe duh veselja u apostolskom životu i radu.

Djelo obiluje praktičnim aplikacijama, rješava mnoge sumnje i poteškoće. *A. Šenk D. I.*

Scaglia S. O. C., Manuel d' archéologie chrétienne, Marietti — Torino.

Ovo je djelo izišlo kod Mariettija već g. 1916. Ima 300 slika u tekstu i dvije izvan teksta, te 456+62 stranica. Sadržaj je: Izvori kršćanske arheologije, Izvori kršćanskih spomenika, Opis kršćanskih groblja, Epigrafija i umjetnost, groblja i crkveni naslovi, Sv. zgrade, Dekoracija bazilika, Dogme i primitivni spomenici Crkve. Pisac se napokon na svršetku osvrće na novija otkrića kod sv. Sebastijana na Apijskoj cesti.

Tko je jednom bio u Rimu, kako se ugodno sjeća rimskih katakomba! Pravo je Pijo XI. Hrvatima kazao prigodom njihovog hodočašća g. 1925. na Spasovo: »U katakombama nalazimo zasvjedočene istine naše sv. vjere.« Našoj je duši tako milo, kada vidi, da su ono, što ona sada vjeruje, vjerovali kršćani prvih vjekova, a vjerovat će opet drugi ljudi poslije nas: vječne istine ostaju iste kao i njihov izvor — Bog. I pisac iznosi pred nas u živim bojama i opisima katakombe sv. Kalista, Sebastijana i Pretekstata, sv. Domitile, Tekle, te Lucine i Komodile, sv. Feliksa i Pankracija, sv. Valentina, sv. Panfila i sv. Hermesa, sv. Nikomeda i Agneze, sv. Lovre i Hipolita, sv. Gorgonija i Epimaha. Sve se to tako slatko niže pred našim očima. To je vječni spomenik naše ortodoksnosti u vjeri Kristovoj. Katakombe nam jamče i za primat Petrov, pa bi poželjno bilo, da ih proučavaju i inovjerci. Koliki su se krivovjerci obratili upravo povodom i proučavanjem tih rimskih katakomba!

Ovo djelo preporučam svim prijateljima kršćanske arheologije i moderne apologije. *A. Alfirević D. I.*

Vilarino R. S. J., Contes Radiophoniques (str. 208). Traduits de l'espagnol par Paul Bellot S. J. Desclée de Brouwer et Cie — Paris 1934.

Ove priče — njih dvanaest na broju — pripovijedao je pisac najprije preko radija omladini španjolskog grada Bilbao prije nekoliko godina. Djelo je južnjačke mašte, koja je možda mjestimice prešla granice svake vjerojatnosti i umjerenosti. Tako na primjer treća priča o mladiću, koji je pretvoren najprije u sunce, zatim u oblak, onda u vjetar, pa u ocean, iza toga u pećinu, a napokon opet u ljudsko biće. Druge naprotiv ne sadržaju ništa čarobno i nemoguće, kao pripovijest o tri majmuna ili pak o dobroj luli. Jedne su kadre pobuditi srdačan smijeh, a druge mogu izmamiti i po koju suzu, osobito kod čuvstvenijih čitatelja. A sve se odlikuju originalnošću i zanimljivošću zamisli,

jednostavnošću i lakoćom jezika, živim i vještim prikazivanjem, koje mladog čitatelja drži u napetom očekivanju sve do kraja pripovijesti. Čitatelj kao da gleda pred sobom dobroćudnog pripovjedača, tako je on zgodno znao zadržati kontakt sa svojim čitateljima, kojima govori od srca k srcu. Jedna velika osebina ovih pripovijesti jest u tome, što sadržaju laganu moralnu primjenu, koja posve naravno slijedi iz pripovijesti te tiho djeluje na čitatelje, a da on toga i ne opazi.

Prevodilac je pak sa svoje strane priredio vrlo vješto francuski prijevod prema karakteru svog naroda, te se samo po španjolskim vlastitim imenima Bilbao, La Rioja, Pedro, Juanita prepoznaje, da je original ugledao svijetlo u zemlji Španjolskoj. *B.*

Walsh J. James, American Jesuits, The Macmillan Company Publishers — New-York 1934.

Knjiga o američkim Isusovcima napisana je kao kratki prikaz njihova rada o 400-godišnjici osnutka Družbe Isusove i o 300-godišnjici njihova dolaska u Marylandiju.

Dr. Walsh bio je i sam nekoliko godina isusovac, ali je zbog slaba zdravlja morao izići iz reda, no ipak je ostao njihov prijatelj i štovatelj. Knjiga je napisana s tom namjerom, da pokaže neupućenima ili zlobnima, da Isusovci nijesu licemjerci, nikakvi častohlepni i sebični ljudi, nego naprotiv vrlo zaslužni ljudi za Ameriku. Zato se u knjizi prilično mnogo govori i o ljudima, koji nijesu bili Isusovci već njihovi prijatelji ili učenici kao n. pr. John Caroll, Calvert, Taney. Ovi plemeniti i za Ameriku zaslužni ljudi ne bi nipošto cijenili Isusovaca niti bi s njima prijateljevali, kad bi oni bili onakvi kako ih obično prikazuje općenito mišljenje.

Iz bogatog rada — ta sad ima u Sjedinjenim Državama oko 5.000 isusovaca — izabrao je one ljude i stvari, gdje se osobito pokazuje njihov nesebični i plemeniti rad.

Odmah na početku knjige susrećemo se s o. Kinom. To je bio veliki misijonar u 17. stoljeću na zapadnoj granici današnjeg Meksika i Sjedinjenih Država. Slično je uredio svoju misiju kao njegova redovnička subraća u Paraguaju. Ovaj veliki misionar bio je veliki istraživač i graditelj, ratar i stočar i mnogo drugo, samo da bi sve predobio za Isusa. Njemu je na sjeveru na kanadskoj granici sličan P. Rasle, koga su protestanti ubili u svom bijesu i u mržnji na Isusovce.

Od novijih misionara ističe osobito P. De Smeta. Indijanci iz Rocky Mountains prevalili su četiri puta u deset godina put dulji od 2000 km, samo da bi dobili misionara, koji bi ih učio moliti se Velikome Duhu. Njihov put i molba najbolji su dokaz, kako su Isusovci prije 150 godina blagoslovno djelovali kod njihovih pradjedova. I zbilja godine 1840. isposluju u St. Louisu o. De Smeta, koji će nadmašiti sva njihova očekivanja.

Isusovački misionari slali bi pisma svojoj braći u Evropi o svom radu i o svom stadu. Kako su bili otvorene glave i bistra oka, krije se u njihovim pismima mnoštvo vijesti i opažanja o životu i običajima ljudi, o prilikama i o krajevima, te su ta pisma od neprocijenjive vrijednosti za zemljopis, vjeru, povijest, etnologiju Amerike.

Najplemenitiji i najnesebičniji rad pokazuju Isusovci kao misionari u Aljaski i kao duhovnici u new-yorškim bolnicama i tamnicama. Tu je samo

teški rad, a često i pogibeljan. Tako su od 1864.—1866. umrla tri Isusovca u najboljim godinama od kužnih bolesti, što su vladale među doseljenicima. A uza sve to ipak se glasoviti isusovački ispovjednici i profesori javljali sami od sebe za ove službe.

Od školskog rada potanje govori samo o sveučilištu u Georgetownu i o Fordhamskom sveučilištu. Fordhamsko sveučilište bilo je godine 1930./31. na vrhuncu, te je imalo 9.578 đaka, a osim toga bilo ih je oko 543 u pripravnoj školi. To je nekoliko ogleda iz knjige, što je napisao Dr. Walsh s velikim oduševljenjem za Isusovce o njihovu svestranom radu. *I. Filipović D. I.*

BIBLIOGRAFIJA

Pod ovim naslovom donosimo po mogućnosti sve novosti naše knjige. Označujemo ih: a) »*neprijekorne*«, ako u njima nema barem ništa protiv katoličkih načela; b) »*prijekorne*«, ako se bilo u čem ne slažu s katoličkim načelima; c) »*zle*«, ako se s katoličkog gledišta moraju posve zabaciti; d) »*zakoni i sl.*«, ako ih uredništvo uopće ne klasificira s katoličkoga gledišta.

a) Neprijekorne:

Aleksandrov, O jevanđelju sv. apostola Luke (ćiril.), Beograd 1932.
Bazala, Ginekologija praktičnoga liječnika, Medic. bibl. svez. 35 - 36., Zagreb 1932.
Beke, Moderni putevi i ulice, Beograd.
Botteri, Ehinokokoza, Zagreb 1934.
Brajs-Ikonić, Savremene demokratije (ćiril.), Beograd 1932. — Ali ipak malo previše apstrahira od stvari, od kojih se ne smije apstrahirati. Tako na pr. da je pravo vlasništva prirodno pravo, str. 421. i dalje (previše utopističko).
Bubić, Kako ćemo izbjeći oskudicu u stočnoj hrani (ćiril.), Sarajevo 1932. Izdanje Sokolske župe (sokolska prosvjetna biblioteka)!
Buljan D. I., Sveta ispovijed, Zagreb 1932.
Butler-Krekić, Problemi nove ekonomije, Izvještaj 17. međunarodne konferencije rada, Beograd 1934.
Crveno selo, Jeronimsko svijetlo, Zagreb.
Dakić, Katiheze za prvi i drugi razr. osn. škole (ćiril.), Pančevo 1932., Nema im ni s katoličkog gledišta prigovora.
Divac, Zoologija za niže razr. sred. škola (ćiril.), Beograd 1932.
Dinić, Francuska čitanka za II. razr. sred. škola (ćiril.), Beograd 1932.
Dujmušić, Srce Isusovo i svećenstvo, Sarajevo 1934.
von Heidenstam, Božji put sv. Brigite, Društvo sv. Jeronima, Zagreb.
Hrvatski Radiša 1933. Zagreb.
Izvješća botaničkog instituta univerziteta u Zagrebu, Zagreb 1934.
Kad će biti propast svijeta?, Jeronimsko svijetlo, Zagreb.
Karanović, Grobna crkva grafički izražena na Orsanskom srednjevekovnom spomeniku (ćiril.), Sarajevo 1934.

Kereković, Gađanje aeroplana mitraljezima i puškomitraljezima (ćiril.), Sarajevo 1932.
Kominterna, MOSK br. 7., Zagreb 1934.
Konstantinović, Latinska čitanka za II. razr. realne gimn. (ćiril.), Beograd 1932.
London, Jeny otočanin, Zagreb.
Molier, Uobraženi bolesnik i učene žene (ćiril.), Srpska knjiž. zadruga, Beograd 1934.
Naputak ministrantu kod tihe sv. Mise, Sl. Požega 1934.
Njiva, kalendar 1933. (ćiril.), Beograd.
Nova knjižnica »Zdrav dom«, svez. 73 - 77. — Vidi se, da apstrahira od vjere. Ima svezaka u reklami, koji nisu neprijekorni.
Pavićević, Nemačka čitanka za treći razr. sred. škola (ćiril.), Beograd 1932.
Petrović, Gornji stroj modernih putova, Beograd.
Popović, Život i delo Joce Ž. Jovanovića Šapčanina (ćiril.), Šabac 1933.
Prirodna istraživanja Kraljevine Jugoslavije, sv. 19., Zagreb 1934.
Purković, Bugarsko-srpsko zbliženje kroz vekove (ćiril.), Beograd 1932.
Radonić, Dubrovačka akta i povelje (ćiril.), Srpska Kralj. Akademija, Beograd 1934.
Skerlić, Književne studije (ćiril.), Srpska knjiž. zadruga, Beograd 1934.
Srce Isusovo spasenje naše, 6. izd., Zagreb 1932.
Stajić, Algebra za V. razr. sred. škola (ćiril.), Beograd 1932.
Stanojević-Stefanović, Čitanka za III. razr. osn. škola (ćiril.), 9. izd., Beograd.
Stošić, Sv. Križ u Šibeniku Dócu, Šibenik 1932.
Subotička Danica 1935., Subotica. Ima previše šalâ na račun ženidbe!
Šarić nadbiskup, Evangelistar, Zagreb 1934.
Šenoa, Sabrana djela, VI. (Karanfil, Pruski kralj, Turci idu, U akvariju), Zagreb 1932.
Šobajić, Osveta kosovska II. deo (ćiril.), Nikšić 1932.
Što je papa Hrvatima?, Jeronimsko svijetlo, Zagreb.
Toth, Krist i mladež. Savremena pitanja sv. 38—39., Mostar 1934.
Uputstva za prikupljanje građe o narodnim pesmama (ćiril.), Beograd 1935.
Uvodić, Privredna kriza, srednji stalež i radnička klasa, Split 1932. — Ali previše cijeni Wellsovu povijest svijeta.
Vanino D. I., Zastupnici modernih znanosti i vjera, Zagreb 1932.
Zar da sečemo granu, na kojoj stojimo? — Problem nastave u srednjoj školi (ćiril.), Beograd 1934.
Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. XXIX, svez. 1., Zagreb 1933.

b) Prijekorne:

Dončević i dr., Lirika, Zagreb 1935. — I g. Jurišić priznaje, da je gdjegdje prevršena mjera revolte.
Ignjatović, Dete (ćiril.), Zagreb.
Katedralis, Gornji grad i daleka lutanja, Zagreb 1935. Ima katkad malo čudnih ideja s obzirom na vjeru, koje probijaju kroz retke; osim toga oduševljava se za krematorij.
Kozarac, Mrtvi kapitali, Zagreb.

Petrović, Intermezzo, Zagreb. — Pikanterija.
Petrović, Svastike, Kazališna 103., Zagreb. — Pikanterija.
Rad jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti, knj. 252., umjetničkoga razreda I., Zagreb 1935. — Ona jedna »Studija« mogla je izostati.
Spomenica o pedesetoj godišnjici Strossmayerove galerije, Zagreb 1935. — Govor dra Bazale nema ništa pozitivno religiozno; štoviše umjetnost je spasitelj svijeta.
Sučić, Spolni život, spolne bolesti. Higijena braka, Zagreb 1935. — Seksualno »prosvjećivanje«. Ilustracije!
Vorbas, Zadružna demokratija, (ćiril.), Beograd 1935. — Nabacuje rečenice, koje odaju neko čudnovato shvaćanje, kao da bi s vremenom zadrugarstvo nadomjestilo državu i da ono ima više moralne snage negoli religijski motivi.

c) Zle:

Dončević, Haganjske priče, Zagreb 1935. — Ruga se prekogrobnom životu.
Dubnov-Guttmann, Jevrejska istorija, Sombor. — Racionalističko shvaćanje, osobito kršćanstva.
Gačić, Oganj iz kamena (ćiril.), Beograd 1935. — Ima pornografskih ilustracija i slični sadržaj.
Crveni kalendar 1935. »Naša snaga«, Zagreb. — Marksističko.
Horvatin, Osnovi ekonomske geografije. Naučna biblioteka, Zagreb 1935. — Dijalektika!
Hrvatski katolički Kalendar Grgur Ninski za g. 1935., Zagreb. — Starokatolička, pa bi se morao zabraniti naslov »katolički«.
Kalderon, Istorija jevrejskog naroda I. (ćiril.), Beograd 1935. — Piše pomirljivo o Kristu, ali neispravno.
Kostić, Polni život (ćiril.), 3. izd., Beograd. — Žalosno, da je ovakovo »etičko« prosvjećivanje moguće!
Ksiacky, Društvene bolesti, Popularna biblioteka. Kolo I., knj. 3., Zagreb. Upravo simplicistički naivno natezanje na Prokrustovu postelju historijskog materijalizma.
Kus-Nikolajev, Antisemitizam bez maske, »Naš front«, Zagreb 1935. — Neobjektivno naklapanje, koje odaje marksističku teoriju i mržnju na katolicizam.
Maričić i Žeželj, Dositej Obradović (ćiril.), Biblioteka školskih klasika, Beograd. — Propovijeda vjerski indiferentizam i to ističe (cf. str. 6.).
Marks, Kritika političke ekonomije, Beograd 1935.
Puškarović, Nauka i praznovjerje, Zagreb 1935. — Evolucijonističko-marksistička naklapanja.
Rad sv. Duha. Biblijske lekcije od 6. X. — 19. XII. 1934. (ćiril.). Adventističko.
Reymont, Seljaci. M. H., Zagreb 1934. — Zbog naturalizma opasno.
Richtmann, Značenje teorije relativnosti za razvoj spoznaje, Beograd 1935. — Spasavanje dijalektičkog materijalizma.
Šap, Isus i moja sjena (Pjesme), Zagreb 1934. Pjesme o Isusu vrijeđaju zdrav kat. osjećaj. Osim toga neke su pjesme senzualne.
Shaw-Wells-Kegnes, Povodom razgovora između Staljina i Veisa, Zagreb 1935. — Neispravna orijentacija prema nacionalizmu i boljševizmu.

Van de Velde, Savršeni brak, Zagreb 1935. Pretjerano seksualno prosvjećivanje. Detaljno opisivanje rafiniranih seksualnih užitaka...
Vegetarizam, Manifest vegetarskog društva, Zagreb 1935. — Pretjeranosti.

d) Zakoni i slično:

Borošić, Šematizam i status osoblja u resoru ministarstva šuma i rudnika, Zagreb 1934.
Devečerski, Zakon o državnom računovodstvu (ćiril.), Beograd 1935.
Dinastija Karađorđevića, Zagreb 1934.
Esih, Priručnik za majstorski ispit. Teorijski dio za sve vrsti zanata, Zagreb 1935.
Farkaš, Zakon o naknadama putnih i selidbenih troškova i dodacima na naročite službe u vojsci i mornarici etc. (ćiril.), Beograd 1935.
Frautlović, Komentar zakona o državnom savetu i upravnim sudovima (ćiril.), Beograd 1935.
Gojković, Trebnik za osnivanje i obavljanje radnja (ćiril.), Beograd 1935.
Higijenska Terminologija, Ministarstvo prosvete (ćiril.), Beograd 1934.
Jovanović, Borba za narodno ujedinjenje 1914—1918 (ćiril.), Beograd.
Kraljevske vlade od 1933—1935 (ćiril.), Beograd.
Krešeljaković, Počitelj na Neretvi, Sarajevo 1933. — S posebnim interesom za muslimane.
Pozorišna biblioteka podmlatka crvenog Krsta, knj. 8 (Milostivi Samarjanin, Sv. Sava čudotvorac) (ćiril.), Beograd 1935.
Radonić, Dubrovačka akta i povelje. Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda (ćiril.), Beograd 1934.
Roca, Viteški kralj ujedinitelj naroda, Split.
Spomenica muške gimnazije u Kragujevcu 1833—1933. (ćiril.), Kragujevac.
Statistika morskog ribarstva g. 1933., Split.
Statistike pošta, telegrafa i telefona za 1933 god. (ćiril.), Beograd 1934.
Statistika spoljne trgovine. Izdanje ministarstva financija (ćiril.), Beograd 1935.
Šilović-Frank, Kazneno pravo II., Posebni dio, Zagreb 1934.
Za slavu i čast viteškog kralja Aleksandra I. Ujedinitelja.
Žilić i Šantek, Uredba o zaštiti zemljoradnika, knj. 3, Zagreb 1935.

UREDNIŠTVO JE PRIMILO

Acta pontificiae Academiae romanae S. Thomae Aquinatis et religionis catholicae anno 1934. (214 str.), Marietti, Torino 1935.
Allers Dr. R., Das Werden der sittlichen Person, Wesen und Erziehung des Charakters (XX + 316 S.), 4. Auflage, Herder, Freiburg im Breis. 1935.
Bošković O. P., Relatio artis ad moralitatem, (15 str.), Gniezno (Poljska) 1935.
Cappello Fel. S. I., Tractatus canonico-moralis, vol. II. pars III.: de Sacra Ordinatione, de iure Orientalium (716 str.), Marietti, Torino 1935.
Grgec P., Na Goru Gospodnju. Anketa o hrv. katoličkoj književnosti (88 str.), Zagreb 1935.

Grgec P., Na Goru Gospodnju, Anketa o hrv. katoličkoj književnosti (88 str.), Zagreb 1935.
Grzymala E., Ratio sacra in matrimonio canonico et civili (230 str.), Romae 1935.
Guberina O. F. M., Katolička Akcija (80 str.), naklada piščeva (Drvenik kod Zavrtnoga), Sarajevo 1935.
Heffler-Kornfeind-Kramar, Mali kršćanski nauk (40 str.), Zagreb 1935.
Komunizam proti vjere (32 str.), MOSK svez. 18., Zagreb 1935.
Lavov, Neneta, junakinja žrtvica (98 str.), Župni ured sv. Marije, Zagreb 1935.
Mala omladinska biblioteka, I. serija: Životopisi svetaca; I. svez.: Pobjeda blagosti (Ljupka krepost sv. Franje Saleskog); II. svez.: Grofovska kruna - trnov vijenac (sv. Stanko Kostka); III. svez.: Kad Bog zove (sv. Filip Neri); IV. svez.: Limska ruža (sv. Ruža Limska); V. svez.: Cvijetak boli (Marija Filippetto); VI. svez.: Isusova zaručnica (sv. Agneza); VII. svez.: Ipak prema nebu (Margareta Sinkler); VIII. svez.: Mali pastir (Mladost sv. Ivana Boska); IX. svez.: Kristov duh (sv. Franjo Saleski); X. svez.: sv. Ivan Bosko (crtice iz života); svaki svezak 32—36 str., Knjižara »Preporod« (A. Budić), Zagreb 1935.
Maritaine Jacques, Religija i kultura, Zbor duh. mladeži senjske, Zagreb 1935.
Miller Otto, Der Individualismus als Schicksal, Die deutsche Dichtung der neuestens Zeit, von Johannes Mumbauer, II. Band, 1. Teil, (VIII. + 320 S.), mit 8 Bildertafeln, Herder, Freiburg im Breisgau 1933.
Nissen, Benedikt Mome, Kultur der Seele; Priester, Denker, Künstler in Kirche und Volk (VI + 200 S.), mit 7 Tafeln, Herder, Freiburg im Br. 1935.
Prado Germano, Devotionale pii clerici et religiosi (416 str.), Marietti, Torino 1935.
Svenson Jon S. I., Aus Island (83 str.), Herder, Freiburg im Breisgau 1935.
Svenson Jon S. I., Die Feuerinsel im Nordmeer (290 str.), Herder, Freiburg im Breisgau 1933.
Svenson Jon S. I., Guido, der kleine Bote Gottes (113 str.), Herder, Freiburg im Breisgau 1934.
Svenson Jon S. I., Nonni (355 str.), Herder, Freiburg im Breisgau 1932.
Svenson John S. I., Wie Nonni das Glück fand (175 str.), Herder, Freiburg im Breisgau 1935.
Šarić nadb., Društvo sv. Vinka Paulskog (22 str.), ARA svez. 36., Sarajevo 1935.
Šarić nadb., Dan Katoličke Akcije (32 str.), ARA svez. 37., Sarajevo 1935.
Stopama Otaca, Almanah herceg. franj. omladine 1934/35. (168 str.), uredio i izdao zbor franj. bogosl. mladeži »Bakula«, Mostar 1934.
Šćetinec Dr. J., Korporativno uređenje države s obzirom na novi austrijski ustav (50 str.), naklada pisca, Zagreb 1935.
Undset Sigrid, Sveta Anđela Merici (62 str.), Knjižara »Preporod«, Zagreb 1935.
Živković Dr. A., Osnovne ideje »pozitivnog kršćanstva« u Njemačkoj (Rosenberg, Der mythus des XX. Jahrhunderts) (22. str.), Zagreb 1935.

»ŽIVOT« izlazi 10 puta godišnje na 48 stranica. — Urednik: Karlo Grimm D. I. Izdavač i vlasnik: Kolegij Družbe Isusove u Zagrebu. — A. Alfirević D. I. Tiskara »Glasnika Srca Isusova« — A. Alfirević D. I.

Hrvatska katolička
banka d. d. — Zagreb

Jurišićeva ulica 10. — Vlastita kuća. — Tel. 13-02 i 18-41

Prima uloške na knjižice i tekući račun te ih ukamaćuje najpovoljnije. Eskomptira mjenice, devize i čekove. Financira trgovačka, obrtna i industrijska poduzeća. Obavlja sve burzovne naloge najkulantnije. — Kupuje i prodaje devize uz najpovoljnije uvjete. Bavi se uopće svim u bankovnu struku zasjecajućim poslovima.

DA LI BIH U SVEĆENIKE?

Vodić u izboru staleža. — Napisao W. Doyle D. I. — Str. 58. — Cijena 5 Din.

Ova je brošura napisan za idealne mladiće, koji su spremni ili osjećaju sklonost da prigrle sveć. zvanje. Knjižica će im pomoći, da upoznaju, da li su uistinu zvani.

ŽELIŠ LI SVOJU SREĆU?

Napisao W. Doyle D. I. — Str. 57. — Cijena 5 Din.

Ova je brošura savjetnikom onima, koji osjećaju želju prema redovničkom staležu, a i drugima će pomoći, da bar ukratko upoznaju ljepotu i uzvišenost redovničkog života.

ZAGREB

Još nisi bio u Zagrebu? — A ipak bi ga želio vidjeti. Naruči od uprave Glasnika Srca Isusova (Zagreb I./147) malu knjižicu »Zagreb«. Puna je slika i tumačenja zagrebačkih znamenitosti, a stoji samo 3 Din.

„Croatia"
osiguravajuća zadruga utemeljena 1848. god. po općini kr. i slobod. grada Zagreba
„Croatia"

Provađajte sva potrebna Vam osiguranja kod najstarijeg domaćeg osiguravajućeg zavoda »Croatia«.

»Croatia« *imade svoje sjedište u Zagrebu, Masarykova ul. br. 1, u vlastitoj palači, a svoje podružnice u Beogradu, Ljubljani,, Osijeku, Novom Sadu, Sarajevu i Splitu te povjereništva i zastupstva u svakom većem mjestu.*

Imovina zadruge iznosi Din 135,000.000.—, a jamčevna sredstva Din 94,000.000,—.

Od osnutka zavoda do danas isplaćeno je na raznim odštetama oko **Din 170,000.000.—,**

»Croatia« *preuzima uz najpovoljnije uvjete sve vrsti osiguranja i daje spremno sve potrebne upute i informacije.*

Svetost Crkve u XX. vijeku

Napisao: A. Alfirević D. I., — stranica 64. Cijena 5 dinara.

Ovaj niz kratkih biografija ljudi, što svijetliše svojim svetim životom u našim danima, osobito će dobro doći kod predavanja za dokaz, da je Crkva katolička Kristova Crkva.

Svjetovni nazor

Vodič đacima i studentima u životu i naukama. — Napisao B. Strižić D. I. — 62 stranice. — Cijena 5 dinara.

Knjižica kratko i jasno rješava temeljne probleme ljudskoga života o odnošaju čovjeka prema Bogu, vjeri, stvorenju . . .

Mučenik Krista Kralja — Mihovil Pro S. I.

Životopis junaka vjere naših dana, koji je za Krista Kralja bio strijeljan u Meksiku 23. XI. 1927. — Napisao Dragon S. I., 95 str. — Cijena 5 dinara.

Ovaj je životopis napet kao roman, pun nevjerojatnih pustolovina o. Pro-a, koje je on poduzimao, da pomogne dušama, što se bore za svoje uvjerenje u boljševičkom Meksiku. Najbolja lektira za vrijeme praznika!

Katolička Akcija

Napisao Mäder, preveo Bogoljub Strižić D. I. — 115 stranica. — Cijena 8 dinara.

Što je bit Katoličke Akcije, koja joj je zadaća, jasno govori ova knjižica. U našim danima, u doba Katoličke Akcije, bit će ova brošura najboljim savjetnikom svim prijateljima Katoličke Akcije.

Čist naraštaj

Napisao Bogoljub Strižić. — 56 stranica velikog oktava. — Cijena 5 dinara.

Jasno i ozbiljno obrađeni su tu delikatni problemi, koji zaokupljaju današnju omladinu. Nijedan mladić, nijedna djevojka ne bi smjeli biti bez ovog savjetnika.

Zastupnici modernih znanosti i vjera

Napisao M. Vanino D. I. — 32 stranice. — Cijena 3 dinara.

Tu pobijaju brojni primjeri razvikanu neistinu, da se znanost i vjera ne slažu. Krasno pomagalo svim đacima i studentima.

Pregled opće povijesti srednjeg i novog vijeka

Napisao: Hrvoje Hrvatić. — 176. stranica — Cijena 10 dinara.

U ovom repetitoriju naći će čitatelj neprikrivenu, neizvrnutu istinu povijesnih događaja. Osobito je naglašena veza svjetske i crkvene povijesti. Za đake je ovaj priručnik neophodno potreban vodič u prosuđivanju svjetskih događaja.

Narudžbe prima: UPRAVA GLASNIKA S. I. Zagreb I. 147.